

Krakowski Memorbuch

bejt hamidraszu Majera Dajana

Krakowski Memorbuch bejt hamidraszu Majera Dajana

Leszek Hońdo

Publikacja dofinansowana ze środków przeznaczonych na działalność statutową Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także Katedry Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

PROJEKT OKŁADKI

Anna Kaszuba-Dębska

Na okładce pierwsza i druga strona *Memorbuch*

REDAKTOR

Agnieszka Stęplewska

KOREKTA

Joanna Myśliwiec

SKŁAD I ŁAMANIE

Katarzyna Mróz-Jaskuła

© Copyright by Leszek Hońdo & Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
Wydanie I, Kraków 2010
All rights reserved

Książka, ani żaden jej fragment, nie może być przedrukowywana bez pisemnej zgody Wydawcy. W sprawie zezwoleń na przedruk należy zwracać się do Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-233-3087-5

www.wuj.pl

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
Redakcja: ul. Michałowskiego 9/2, 31-126 Kraków
tel. 12-631-18-81, 12-631-18-82, fax 12-631-18-83
Dystrybucja: tel. 12-631-01-97, tel./fax 12-631-01-98
tel. kom. 506-006-674, e-mail: sprzedaz@wuj.pl
Konto: PEKAO SA, nr 80 1240 4722 1111 0000 4856 3325

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
I. Co to jest <i>Memorbuch</i> ?	9
II. Historia badań nad <i>Memorbuch</i>	13
III. <i>Memorbuch bejt hamidraszu</i> Majera Dajana Kaliszera	15
IV. <i>Bejt hamidrasz</i> Majera Dajana Kaliszera	21
V. Zestawienie hebrajskich skrótów	23
Zestawienie osób wymienionych w <i>Memorbuch</i>	29
Bibliografia	51
Summary	55
<i>Memorbuch</i> (tekst)	57/ I

WSTĘP

Wśród wielkiego dziedzictwa krakowskich Żydów znajdowały się hebrajskie manuskrypty, służące między innymi w liturgii w synagogach, będące komentarzami tekstów biblijnych, talmudycznych czy prawnych, a także teksty sporządzone przez żydowską administrację. Choć hebrajskie manuskrypty są przechowywane w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej, Muzeum Czartoryskich czy Muzeum Narodowego w Krakowie, żaden z nich do tej pory nie został opublikowany. Dotychczas zresztą nie wykonano kwerendy, która ustaliłaby, jakie i gdzie jeszcze takie teksty się znajdują; na przykład czy znajdują się w zbiorach kościelnych.

Pochodzenie zachowanych manuskryptów niekoniecznie musi być związane z Krakowem. Dla przykładu, średniowieczne rękopisy hebrajskie dzieli się ze względu na ich geokulturowe pochodzenie. Wśród nich są manuskrypty orientalne, sefardyjskie, bizantyjskie, aszkenazyjskie i włoskie. Do każdego rodzaju można przyporządkować określony obszar i czas powstania.

Przedstawiona przeze mnie książka rękopiśmienna bez wątpienia została wykonana w Krakowie. O jej istnieniu dowiedziałem się od Aubreya Pomernaca, kierownika archiwum Żydowskiego Muzeum w Berlinie, za co mu bardzo dziękuję. Kwerenda w The Jewish National and University Library w Jerozolimie nie tylko sprawiła, że mogłem bardzo dokładnie obejrzeć tekst i szczegółowo go opisać. Okazało się także, że w zbiorach tej biblioteki istnieje drugi znacząco różniący się tekst związany z *bejt hamidraszem* Majera Dajana. Większość jego tekstu obejmuje zestawienie męczenników, którego brak w pierwszej księdze. Zobligowany do zakończenia projektu zdecydowałem się na publikację tylko pierwszego tekstu. Będąc świadomy, że oba teksty stanowią dla siebie uzupełnienie, mam zamiar opublikować także drugi.

I. CO TO JEST MEMORBUCH?

*Memorbuch*¹ jest określeniem dla księgi pamięci, odczytywanej w synagodze w całości lub częściowo przy wspomnieniu zmarłych (hebr. הזכרת נשמות – *haskarat neszamot*)². Była to w zasadzie jedyna „księga” pisana ręcznie po wynalezieniu druku wykorzystywana w synagodze. Zgodnie z „polskim rytuałem” kantor odmawiał modlitwę za zmarłych *Aw harachamim*³ w prawie każdy szabat. W Jom Kipur, 8 dnia święta Pesach, 2 dnia święta Szawuot i w Szemini Aceret⁴ po odczytaniu Tory był spełniany obowiązek odmawiania cichej modlitwy *Jizkor*⁵ przez każdego członka gminy, którego rodzice zmarli. Po tej modlitwie kantor odmawiał głośno modlitwę *El male rachamim*⁶, w której były wymienione imiona zmarłych. W dużych gminach imiona zmarłych zasłużonych dla gminy były zapisane w księgach, które odczytywane były właśnie przy wspominaniu zmarłych. Ze względu na liczbę zasłużonych kantor zwykle wyczytywał w szabaty po trzy imiona. Od tego czytania z *Memorbuch* utworzony został czasownik *memmern*. Na koniec następowała modlitwa *Aw harachamim* za męczenników. W wielu niemieckich gminach modlitwa za męczenników odbywała się bezpośrednio po czytaniu Tory tylko w szabat przed świętem Szawuot i w szabat przed Tisza be-Aw (szabat przed największym dniem żałoby, upamiętniającym zburzenie Świątyni)⁷.

¹ *Memorbuch* (מאמר בוך, מאמרבוך, ממורבוך). W tradycji żydowskiej istnieją różne określenia dla tego typu księgi. Poza *Memorbuch*: (ספר הזכרת נשמות) *Sefer Haskarat Neszamot*, (ספר מזכיר נשמות) *Sefer Mazkir Neszamot*, (אלמעמיר פנחס) *Almemar Pinchas*, (פנחס של הזכרת נשמות) *Pinchas Szel Hazkarot Neszamot*, itd. Hasło: *Memorbuch*, w: *Jüdisches Lexikon*, Berlin 1930, t. IV (1), s. 82–83, w: *Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem 1971, t. XI, s. 1299–1301.

² Hasło: *Hazkarat Neszamot*, w: *Jüdisches Lexikon*, Berlin, t. II, s. 1450–1451.

³ *Aw harachamim* (אב הרחמים) ‘Ojciec miłosierdzia’ – modlitwa także będąca częścią wspomnienia zmarłych.

⁴ *Modlitwa za zbawieniem dusz zmarłych rodziców i wszystkich w ogólności ludzi cnotliwych*, w: H. Liebkind, *Modlitwy dla Izraelitów*, Warszawa 1846, s. 389–390. *Modlitwa za dusze zmarłych podczas nabożeństwa w święta uroczyste: Jomkipur, Szminy-Aceres, ostatniego dnia Pesach i drugiego dnia Szowuos*, Warszawa [Druk. Sikora i Mylner], [bez daty].

⁵ *Jizkor* (יזכר) Oby wspomniał (Bóg) – modlitwa upamiętniająca zmarłych.

⁶ *El male rachamim* (אל מלא רחמים) ‘Boże pełen miłosierdzia’ – modlitwa będąca częścią wspomnienia zmarłych, w której podawane są imiona zmarłych.

⁷ Dla przykładu, w *Memorbuch w Buttenwiesen* przed częścią wspominającą męczenników znajdował się tekst ponad: אב לשבת לפני שבועות ולפני ט' אב ‘na szabat przed szawuot

Z kolei w niektórych gminach w Jom Kipur dołączano do modłów za zmarłych imiona wszystkich, którzy zmarli w poprzednim roku, a w poniedziałek, czwartek i szabat po południu po odczytaniu Tory odmawiano *El male rachamim* na życzenie za pojedynczych zmarłych.

Nie ma jednoznacznego poglądu określającego pochodzenie samego pojęcia *Memorbuch*. Z jednej strony uważa się, że jest to skrócona forma *Almemorbuch*. Pojęcie *Almemor* (אַלְמֵמֹר) oznacza pulpit na środku synagogi, z którego odczytuje się teksty i na którym także wykładana była księga *Memorbuch*. Z drugiej strony – pojęcie *Memorbuch* wyprowadza się od łacińskiego pojęcia *Memoria*, nawiązującego do Księgi Malachiasza 3,16, gdzie mówi się o księdze pamięci (hebr. סֵפֶר זְכוּרִין), w której wszystko jest zachowane⁸. Dwa wyjaśnienia pochodzenia pojęcia *Memorbuch* spowodowały, że istnieją dwie koncepcje dotyczące tego, kto przejął ideę takiej księgi: chrześcijanie od Żydów czy Żydzi od chrześcijan. Za pierwszym stanowiskiem stoi argument, że wspomnienie zmarłych już w Talmudzie odgrywało ważną rolę, gdyż działanie żyjących zapewniało zbawienie duszy⁹. Z kolei wprowadzenie Dnia Zadusznych z odpowiednią liturgią przez św. Odyłona u schyłku X wieku prawie o sto lat wyprzedziło tworzenie list żydowskich męczenników i ich późniejsze wspominanie w liturgii.

Memorbuch jest spisana synagogalną księgą, która zwykle składa się z kilku części: strona tytułowa, zbiór liturgicznych modlitw, zestawienie zmarłych, martyrologium, czyli zestawienie wspominanych męczenników.

Strona tytułowa zawiera podstawowe informacje o żydowskiej wspólnotcie, która założyła księgę i jej używa. Zazwyczaj podany jest jej tytuł, nazwisko właściciela, pisarza lub fundatora, a także data początku zapisów.

Powstanie ksiąg odczytywanych w synagodze wynikało nie tylko z praktycznego rozwiązania, aby kantor wychodzący na bimę nie musiał odczytywać list zmarłych z kartek, ale także aby miał równocześnie pod ręką odpowiednie modlitwy, które musiał odmówić. Liturgiczna część była zgodna z ówczesną tradycją danej gminy czy wspólnoty. Modlitwy, jakie występowały w *Memorbuch*, to – obok wspomnianych modlitw *El male rachamim* i *Aw rachamim* – różnorodne wersje *Mi szeberach*¹⁰ (modlitwa-błogosławieństwo przy wywoływaniu do odczytywania Tory), a także modlitwa *Jikum purkan min szamaja*¹¹ (dwie aramejskie modlitwy odmawiane w szabat po haftarze – jedna za powodzenie uczonych od Babilonii po *Erec Izrael*, przywódców diaspory, sędziów i ich uczniów, druga za powodzenie wszystkich modlących się w gminach Izraela).

Zestawienie zmarłych miało podwójne znaczenie. Odnosiło się do osobistego wspominania osób zasłużonych dla gminy, jak również dla żydostwa w ogó-

i przed 9 aw’; por. L. Lamm: *Das Memorbuch in Buttenwiesen*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums” 1901, s. 545.

⁸ Por. także Est 6,1.

⁹ Hasło: *Hazkarat Neszamot*, *Talmudic Encyclopedia*, Jerusalem 1957, t. VIII, s. 603–609.

¹⁰ *Mi Szeberach* (מִי שֶׁבִּירַח) ‘Który błogosławił’.

¹¹ *Jikum purkan min szamaja* (יְקוּם פּוּרְקָן מִן שָׁמַיָא) ‘zbawienie przyjdzie z nieba’.

le. Niekiedy odrębną listę tworzone dla rabinów danej gminy, których uważano za świętych¹². Często dodatkiem była lista sławnych osób, najczęściej rabinów i uczonych, których sława wykraczała poza daną gminę¹³.

Odrębną listę tworzyło zestawienie męczenników¹⁴, które służyło do wspólnego ich wspominania. Oczywiście brano pod uwagę osoby zabite w najbliższym otoczeniu, choć zdarzały się przypadki tworzenia zestawień obejmujących duży teren. Dla przykładu, w *Memorbuch* w bawarskim Buttenwiesen wśród gmin, z których pochodzili męczennicy, jest wymieniony Kraków¹⁵. Podobnie było w *Memorbuch* gminy w Pfersee¹⁶. Z kolei Zunz w swoim *Das Gedächtniss der Gerechten*, powołując się na Wolfa, podaje krakowskich męczenników z lat: 1540, 1576, 1580, 1591, 1663, 1676, 1678, 1683, 1685, 1690¹⁷.

Nawet bardziej szczegółowe zestawienie ksiąg podobnych do tej krakowskiej, czyli *Memorbuch* synagog, pokazuje, że każda z nich zawierała odmienne elementy. W księdze z Fürth występowała modlitwa za cesarza Leopolda i jego małżonkę¹⁸. Następnie był modlitwy *Jiskor* za męczenników. Podobnie było w księdze w czeskim Misslitz, powstałej po wygnaniu z Wiednia w 1670 roku¹⁹. Z kolei w Krakowie brak modlitwy za panującego.

Współcześnie pojęciem *Memorbuch* określa się trzy rodzaje ksiąg²⁰:

- 1) rękopiśmienne księgi synagogalne, prowadzone przede wszystkim przez żydowskie gminy aszkenazyjskie, w których zapisywane są imiona zmarłych;
- 2) księgi, wprowadzone po II wojnie światowej, w których zapisano ofiary hitlerowskiego reżimu²¹;
- 3) opublikowane opracowania żydowskich cmentarzy²².

¹² M. Weinberg: *Memorbücher*, „Menora” 1928, s. 707.

¹³ M. Weinberg wylicza kilka osób, które zazwyczaj były wymieniane, m.in. Rasziego, rabiego Tam, Jakoba ha-Lewi (Maharila); por. M. Weinberg: *Memorbücher*, s. 698.

¹⁴ Głównym impulsem do tworzenia takich list w tradycji żydowskiej były średniowieczne pogromy (w latach 1096, 1298 i 1348–1349).

¹⁵ L. Lamm: *Das Memorbuch in Buttenwiesen*, s. 547.

¹⁶ J. Perles: *Das Memorbuch der Gemeinde Pfersee*, w: „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums” 1873, s. 515.

¹⁷ L. Zunz: *Das Gedächtnis der Gerechten*, w: *Zur Geschichte und Literatur*, Berlin 1845, s. 404; por. J.Ch. Wolf: *Bibliotheca Hebraea*, Hamburg–Leipzig 1715–1733, t. IV, s. 1203–1213 (Epitaphia Cracoviensia).

¹⁸ L. Löwenstein: *Das Wiener Memorbuch in der Klaussynagoge in Fürth*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums” 1898, s. 273.

¹⁹ D. Kaufman: *Das Memorbuch der Klaussynagoge R. Zacharia ha-Lewi's aus Wien in Misslitz*, w: „Magazin für die Wissenschaft des Judenthums” 1890, s. 291, 298.

²⁰ T. Koren-Loeb: *Das Memorbuch zu Frankfurt am Main. Erschließung und Kommentierung ausgewählter Themenkreise*, Duisburg–Ramat Gan 2008, s. 36.

²¹ *Memorbuch zum Gedenken an die jüdischen, in der Schoa umgekommenen Schleswig-Holsteiner und Schleswig-Holsteinerinnen*, Hamburg 1996.

²² Naftali Bar-Giora Bamberger w ten sposób interpretuje swoje opracowania cmentarzy; dla przykładu por. N. Bar-Giora Bamberger (wyd.): *Memor-Buch. Der Jüdische Friedhof Neuwied-Niederbieber*, Neuwied 1987.

II. HISTORIA BADAŃ NAD *MEMORBUCH*

Ogólny bibliograficzny przegląd ksiąg pamięci i historii badań nad *Memorbuch* można znaleźć w pracy doktorskiej poświęconej *Memorbuch* z Frankfurtu nad Menem²³. Najstarszą zachowaną *Memorbuch* jest założona przez Icchaka ben Szmuęla w 1296 roku księga, którą z jednej strony przypisuje się gminie w Norymberdze²⁴, z drugiej – gminie w Moguncji²⁵. Dopiero w drugiej połowie XVII wieku ukazała się jednak pierwsza wzmianka o tego typu księgach w antyżydowskim piśmie konwertyty Samuela Brenza, który wspomina o *Memorbuch* i zwyczaju, aby w szabat wspominać zmarłych gminy i jej męczenników²⁶. Z kolei ewangelicki teolog Johann Jacob Schudt wzmiankuje w 1714 roku o księgach męczenników Żydów w Amsterdamie²⁷. Pierwszym opublikowanym przykładem księgi męczenników żydowskich była publikacja pastora Johanna Christiana Wibla z 1740 roku²⁸.

Badania nad księgami wspominającymi zmarłych wśród samych Żydów rozpoczęli jeden z twórców *Wissensschaft des Judentums*, Leopold Zunz, który w 1845 roku opublikował rozprawę *Das Gedächtnis der Gerechten*²⁹. Także Moritz Steinschneider umieścił w opisie żydowskiej literatury krótką notatkę o księgach *Memorbuch*³⁰. Pierwszym artykułem w czasopiśmie dotyczącym *Memorbuch* była praca rabina Josefa Perlesa dotycząca gminy w Pfersee³¹. W la-

²³ T. Koren-Loeb: *Das Memorbuch zu Frankfurt am Main*, s. 21–37.

²⁴ S. Salfeld: *Martyrologium des Nürnberger Memorbuches. Quellen zur Geschichte der Juden in Deutschland*, Berlin 1898.

²⁵ M. Weinberg: *Das Memorbuch*, w: B. Purin (wyd.): *Buch der Erinnerung: das Wiener Memorbuch der Fürther Klaus Synagoge*, Fürth 1999, s. 24.

²⁶ J. Wülfer: *Theriaca Judaica, ad Examen Revocata, sive Scripta Amoibaea Samuelis Friderici Brenzii, Conversi Judaei*, Nürnberg 1681.

²⁷ J.J. Schudt: *Jüdische Merckwürdigkeiten*, Frankfurt am Main und Leipzig 1714. IV Księga, s. 108.

²⁸ J.Ch. Wibel: *Übersetzung eines alten Fragmenti von einem jüdischen Martyrologio*, w: *Fortgesetzte Sammlung von alten und neuen theologischen Sachen (...) auf das Jahre 1740*, Leipzig 1740, s. 10–18.

²⁹ L. Zunz: *Das Gedächtnis der Gerechten*, s. 304–458.

³⁰ M. Steinschneider: *Jüdische Literatur*, w: J.S. Ersch, J.G. Gruber (wyd.): *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*, Leipzig 1850, t. XXVII, s. 392.

³¹ J. Perles: *Das Memorbuch der Gemeinde Pfersee*, s. 508–515.

tach osiemdziesiątych XIX wieku nastąpił rozwój badań nad księgami pamięci. Wiedeński kaznodzieja Adolph Jedlinek opublikował rozprawę *Worms und Wien. Liturgische Formulare ihrer Todtenfeier aus alter und neuer Zeit und Namensverzeichniss der Wormser Märtyrer aus den Jahren 1096 und 1349*³². W następnym roku ukazała się lista męczenników z Norymbergi z 1349 roku³³, a także krótkie przyczynki odnoszące się do *Memorbuch* z Koblencki i Trewiru³⁴. Również rabin Mosbach, Leopold Löwenstein, opublikował rozprawę *Memorbücher*, w której opisał przykład z Minden w Westfalii i cztery rękopisy z Fürth³⁵.

Pod koniec wieku ukazał się artykuł Dawida Kaufmanna, profesora żydowskiego seminarium w Budapeszcie, *Das Memorbuch der Klaussynagoge R. Zacharia ha-Lewi's aus Wien in Misslitz*³⁶. Ukazał się także *Memorbuch* z Moguncji wydany przez Siegmunda Salfelda³⁷.

Na początku XX wieku opublikowano artykuł o *Memorbuch* z Buttenwiesens³⁸, a także pracę o księgach z Offenbach, Steppach i innych gmin Badenii³⁹. Najbardziej ceniona była jednak praca Magnusa Weinberga, rabina Neumarkt, o księgach z Bawarii⁴⁰.

II wojna światowa przerwała zainteresowanie *Memorbücher*. Po wojnie sporadycznie ukazywały się prace dotyczące tego tematu. Dla przykładu, Simon Schwarzfuchs opublikował francuskie tłumaczenie *Memorbuch* z Metz⁴¹. Ostatnio ukazała się rozprawa doktorska Tzvii Koren-Loeb *Das Memorbuch zu Frankfurt am Main*⁴². Autorka nie tylko szczegółowo opisała jedną z najważniejszych ksiąg tego gatunku dotyczącą jednej z największych i najbardziej znaczących gmin w Niemczech, ale także udowodniła, że można ją traktować jako źródło historyczne.

---

³² A. Jellinek: *Worms und Wien. Liturgische Formulare ihrer Todtenfeier aus alter und neuer Zeit und Namensverzeichniss der Wormser Märtyrer aus den Jahren 1096 und 1349*, Wien 1880.

³³ W.H. Lowe: *The Memorbook of Nuremberg*, London 1881.

³⁴ A. Lewin: *Das Coblenzer Memorbuch*, „Das Jüdische Literaturblatt” 1881, s. 86. Tenze: *Das Trierer Memorbuch*, „Das Jüdische Literaturblatt” 1881, s. 159.

³⁵ L. Löwenstein: *Memorbücher*, „Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland” 1885, s. 194–198, 274–276, 389–391; 1888, s. 88–96. Tenze: *Das Wiener Memorbuch in der Klaussynagoge in Fürth*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums” 1898, s. 272–278.

³⁶ D. Kaufman: *Das Memorbuch der Klaussynagoge R. Zacharia ha-Lewi's aus Wien in Misslitz*, „Magazin für die Wissenschaft des Judentums” 1890, s. 289–301.

³⁷ S. Salfeld: *Martyrologium des Nürnberger Memorbuches*.

³⁸ L. Lamm: *Das Memorbuch in Buttenwiesens*, s. 540–549.

³⁹ Ch. Duschinsky: **ספר מזכיר נשמות דק"ן אפפנבאך ע"נ מיינ ועוד קהלות**, **אחרות במדינת אשכנז** (Gedenkbücher [Memorbücher] von Offenbach a. Main u. anderen deutschen Gemeinden), Frankfurt am Main 1924.

⁴⁰ M. Weinberg: *Die Memorbücher der jüdischen Gemeinden in Bayern*, Frankfurt am Main 1937, 1938; tenze, *Untersuchungen über das Wesen des Memorbuches*, „Jahrbuch der Jüdisch-Literarischen Gesellschaft” 1924, s. 253–320.

⁴¹ S. Schwarzfuchs: *Un obituaire israélite: le memorbuch de Metz (vers 1575–1724)*, Metz 1971.

⁴² T. Koren-Loeb: *Das Memorbuch zu Frankfurt am Main*.

III. MEMORBUCH BEJT HAMIDRASZU MAJERA DAJANA KALISZERA

Krakowski *Memorbuch*⁴³ jest hebrajską księgą rękopiśmienną⁴⁴. Składa się z 16 prostokątnych kart wykonanych z papieru bez żadnych znaków wodnych. Strona ma wymiary: wys. – 202 mm, szer. – 120 mm. Karty są zszyte nićmi i oprawione w tekturowe okładki. Początek i koniec księgi pozwalają stwierdzić, że zszyto po dwie kartki złożone na pół. Jednak nie jest to zestawienie 4 razy po 4 kartki, gdyż środek składa się z pojedynczych kart.

Tekst jest zapisany pismem kwadratowym. Niektóre zapisy wykonano kursywą. W tekście brak numeracji stron. Dla łatwiejszego korzystania wprowadzono numery stron tam, gdzie strony są zapisane. Tytuły podrozdziałów, a także część adnotacji na marginesie są wykonane literami Rasziego. Atrament, mimo dużej różnicy lat, jest jednorodny czarny. Zdarzają się wpisy, w których jest wyjątkowo wyblakły⁴⁵. W tekście występują wpisy i skreślenia wykonane ołówkiem⁴⁶. W kilku przypadkach zachował się wpis kursywą wykonany ołówkiem (nad wersetami lub poza kolumną tekstu), a poniżej wpis pismem kwadratowym⁴⁷, co sugeruje, że najpierw wykonywano go tymczasowo „na brudno”, a dopiero później atramentem „na czysto”. Te przypadki dotyczą końca XIX i początku XX wieku.

Układ tekstu na stronie, a więc wielkość i proporcje liter, liczba kolumn i liczba wersetów na stronie, uzależniony jest od sposobu markowania kolumn. Na niektórych kartach rylcem wykonano obramowanie, widoczne także z drugiej strony kartki: wys. – 158 mm, szer. – 80 mm, w które wpisany jest tekst (s. 1, 2, 6, 9, 10, 15, 17, 22, 24, 26 i 29). Oznaczenie tylko zewnętrznych linii, w które wpisywano tekst, było typowe dla późnośredniowiecznych manuskryptów⁴⁸. Na pozostałych

---

⁴³ MS heb. 8° 2417.

⁴⁴ Na temat kodykologii hebrajskich manuskryptów; por. M. Beit-Arié: *Hebrew Codicology: Tentative Typology of Technical Practices Employed in Hebrew Dated Medieval Manuscripts*, Jeruzalem 1981, wyd. 2; C. Sirat: *Hebrew Manuscripts of the Middle Ages*, Cambridge 2002, s. 102–170.

⁴⁵ Cztery pierwsze wersety na s. 13, dwa ostatnie na s. 10.

⁴⁶ Skreślenie ostatniego wersetu na s. 16. Wpis i skreślenie Jekutiela Dembitzera na s. 23.

⁴⁷ Na s. 18, 19, 27.

⁴⁸ C. Sirat: *Hebrew Manuscripts of the Middle Ages*, Cambridge 2002, s. 131.

kartkach brak zaznaczonych linii, co powoduje, że występuje duża dowolność zapisu wersetów. Tekst na stronie ułożony jest w jednej kolumnie. Na stronach, gdzie widoczne jest obramowanie dodatkowe, adnotacje znajdują się na marginesach. Na tych stronach (najczęściej 15 wersetów na stronie) znalazły się dodatkowe wpisy poniżej obramowania tekstu, wykonane przez inne osoby⁴⁹.

W *Memorbuch* brak ilustracji, podobnie jak w przypadku zwojów Estery używanych w synagodze.

Niestety, nie ma strony tytułowej, która powinna informować, kto ją założył i używał. W bibliotece The Jewish National and University Library w Jerozolimie zapisana jest jako: ספר הזכרת נשמות (אלממר) של בית כנסת בקראקא (Księga Pamięci Zmarłych [Almemar] synagogi w Krakowie). Po dokładniejszym zapoznaniu się z jej treścią można jednak wskazać, że była to Księga Pamięci domu modlitwy imieniem Majera Kaliszera, krakowskiego dajana.

Księga zawiera spis 382 zmarłych⁵⁰, zapisany w trzech częściach. Rozpoczyna się wpisami krakowskich rabinów, poczynając od Józefa, syna Gerszona, zmarłego w 1592 roku⁵¹, a kończąc na Chaimie Arie Horowitzu, zmarłym w 1904 roku (s. 1–4). Drugą część stanowią wpisy mężczyzn *bejt hamidraszu* (s. 5–15). Od strony 15 rozpoczynają się wpisy kobiet, które pozostawiły fundusze na rzecz *bejt hamidraszu* (taki jest podtytuł). Jednak na stronach 16, 18, 19, 20, 21 i 23 w dalszym ciągu są wpisy mężczyzn. Dopiero na stronach 24–28 znajdują się imiona kobiet. Księga nie zawiera martyrologium, czyli zestawienia krakowskich męczenników, co jest typową częścią *Memorbücher*. Takie zestawienia na pewno jednak w Krakowie funkcjonowały, gdyż znajdują się dla przykładu w *Memorbuch Chewry Kadisza* w Krakowie⁵² czy też jako dodatek do leksykonu Chaim Josef Dawid Asulai, przygotowany przez Emanuela Krengla⁵³. Także w odpisach wykonanych przez F.H. Wetsteina znajdują się przykłady z pinkasów krakowskich synagog, w których są informacje o męczennikach. W historii rodziny dra Samuela, chirurga królowej Bony, wspomniano o procesie rytualnym i zabiciu w 1631 roku jego wnuka Aszera Anszela, co zostało zapisane w pinkasie synagogi Wysokiej⁵⁴. Z kolei w pinkasie synagogi Ajzyka znalazło się wspomnie-

⁴⁹ Dopisany werset (ostatni) jest na s. 5, 6, 7, 8 i 9. Na s. 10 dopisano dwa ostatnie wersety.

⁵⁰ Na potrzeby identyfikacji osób sporządzono bazę danych, obejmującą wszystkie imiona; por. Zestawienie osób wymienionych w *Memorbuch*.

⁵¹ Dopiero drugi wpis dotyczy Mojżesza Isserlesa (ReMO), zm. w 1572 r.

⁵² M. Pinner: מצבות קברות הרבנים ואנשי השם. *Grabschriften der berühmtesten Männer und Rabbiner in Europa und im heiligen Lande, nebst Catalog von 389 hebr. Drucken und Handschriften*, Berlin 1861, s. 101–104, 206–208.

⁵³ E. Kregel: שם הגדולים השלם. *Vielfach vervollständigtes und corrigirtes Literarisches Lexikon sämtlicher Rabbiner, Verfasser und deren Werke seit einem Jahrtausend, von dem berühmten Rabbiner Chaim Josef Dawid Asulai aus Jerusalem zum erstem Male 1774 (5534) herausgegeben. Neu editirt mit Hinzufügung sämtlicher Gelehrten, Verfasser und Glaubensmartyrer Krakau's [bis auf die Gegenwart]*, Krakau 1905.

⁵⁴ F.H. Wetstein: לתולדות ישראל וחכמיו בפולין, Kraków 1909, s. 15; por. M. Bałaban: *Historia Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304–1868*, Kraków 1931, t. I, s. 180–181.

nie o siedmiu osobach zamordowanych w 1637 roku⁵⁵. Wspominanie w Krakowie męczenników potwierdza odnaleziony drugi manuskrypt, który w większości jest zestawieniem męczenników⁵⁶.

Księga zawiera liturgiczne modlitwy: różnorodne wersje *Mi Szebarach* (błogosławieństwo osoby wywołanej do czytania Tory)⁵⁷, *El male rachamim*⁵⁸ i *Aw ha-Rachamim*⁵⁹ i dlatego jest jedyną księgą zawierającą pojedyncze modlitwy, która nawet po wprowadzeniu drukowanych książek pozostała manuskrytem. Modlitwa *Mi Szebarach* była modlitwą–błogosławieństwem dla osób wywołujących do czytania Tory. Modlitwa *El male rachamim* za zmarłych funkcjonowała jako część wspominania zmarłych. *Aw ha-Rachamim* – modlitwa za męczenników przed włożeniem Tory w szabat przed Świętem Szawuot, przed 9 Aw, a także w czasie wspominania zmarłych.

Pomimo że rękopis obecnie stanowi całość, najprawdopodobniej pierwotnie był ułożony w innej kolejności. Rękopis składa się z trzech nienumerowanych części i początek każdej z nich został zapisany tym samym charakterem pisma tak⁶⁰, że pozostało wolne miejsce na dalsze wpisy w każdej z nich. W drugiej części (przeznaczonej dla mężczyzn) zabrakło jednak miejsca na wpisy i dlatego nie tylko zaczęto wpisywać je w trzeciej części, ale najprawdopodobniej „wklejono” w środek kartki. Zapisane są one innymi charakterami pisma, a także brak na nich wykonanych kwater na tekst⁶¹. Dodatkowym argumentem świadczącym o dodaniu stron jest fakt, że wpisy nie są zachowane w sposób chronologiczny. Na stronie 16 pochodzą one z początku XX, a na stronie 18 z końca XIX wieku. Należy zaznaczyć, że na stronach przypisywanych pisarzowi, który rozpoczął wpisy, także znalazły się dodatkowe wpisy poniżej jego obramowania tekstu wykonane przez inną osobę⁶².

Daty graniczne zapisane w *Memorbuch* obejmują lata 1810–1929. Najstarsza zapisana data (w postaci chronogramu) odnosi się do Arie Leiba, syna Jakowa, zmarłego w 1810 roku⁶³. Z kolei ostatni wpis dotyczy Józefa Cipesa, zmarłego w 1929 roku. Udało się zidentyfikować pierwszą osobę wpisaną wśród męż-

⁵⁵ F.H. Wetstein: *עתיקים רבירים*. *Materialien zur Geschichte der Juden in Polen, insbesondere in Krakau*, Krakau 1900, s. 15–16; por. M. Bałaban: *Historia Żydów w Krakowie*, s. 184–186.

⁵⁶ Heb. 2382.

⁵⁷ Na s. 17 występują jej różne wersje: na Jom Kipur, w Święta Pielgrzymie, za gabajów.

⁵⁸ W pierwszą modlitwę są wstawione imiona rabinów: początek – s. 1, dokończenie – s. 4. W drugą modlitwę są wstawione imiona mężczyzn: początek – s. 5, dokończenie – s. 15. Trzecia modlitwa rozpoczyna się na s. 15, a zakończenie jest na s. 29. Na s. 22 pojawiają się pełne teksty modlitw dla mężczyzny i kobiety, co potwierdza, że w tej części rękopisu wklejano i przestawiano kartki.

⁵⁹ Znajduje się na s. 29 (tylko początek).

⁶⁰ W tekście brak jakiegokolwiek adnotacji, kto jest autorem wpisów.

⁶¹ Na kartach „pierwszego” pisarza wykonano rylcem obramowanie, widoczne także z drugiej strony kartki.

⁶² Dopisany werset (ostatni) jest na s. 5, 6, 7, 8 i 9. Na s. 10 dopisano dwa ostatnie wersety.

⁶³ Jest to trzeci wpis w grupie mężczyzn *bejt hamidraszu*.

czyzn *bejt hamidraszu*, czyli Jechiela Löwy, pochodzącego z Berlina, a zmarłego w Krakowie w 1793 roku. Może to oznaczać, *Memorbuch* zaczął powstawać po tym roku. Za takim rozwiązaniem przemawia także fakt, że lista krakowskich rabinów (czyli pierwsza część) została wykonana przez tę samą osobę, czyli pierwszego pisarza, do rabina Mosze Arie Leiba, zmarłego w 1776 roku⁶⁴. Imię następnego, Icchaka, syna Mordechaja, zmarłego w 1799 roku, wykonane jest także przez niego, ale jakby później. Imię następcy, Cwi Dawida, zmarłego w 1831 roku, wpisała już zupełnie inna osoba. Pozostałe wpisy na stronie 4 zostały wykonane przez inne osoby w ten sposób, że nierówny jest dukt linii pisma i brak uwzględniania szerokości kolumny.

Ustalenie miejsca pochodzenia Jechiela Löwy może sugerować, że spisywanie *Memorbuch* było przeniesionym zwyczajem Żydów niemieckich, tym bardziej że nie są obecnie znane inne tego typu przykłady z ziem polskich.

Typowy wpis zawierał następujące elementy:

וְאֵת נִשְׁמַת מוֹרֵה אַבְרָהָם בֶּחֱחִיר יִצְחָק

(I dusza naszego nauczyciela, pana i mistrza Abrahama, syna chawra Icchaka)

- a) i dusza⁶⁵,
- b) tytuł (lub określenie, kim była osoba zmarła – zawód lub pełniony urząd),
- c) imię wraz z imieniem ojca, przed którym z reguły występował także określony tytuł.

Jego lakoniczność powodowała, że jedna lub dwie osoby były zapisywane w jednym wersecie. Tylko w niektórych przypadkach występują nazwiska, daty obchodzonych jarcajtów⁶⁶ i pełne daty śmierci. Imiona rabinów poprzedzają epitety pochwalne (pojedyncze epitety pojawiają się w przypadku kilku osób).

Identyfikacja osób wymienionych w dokumencie jest wyjątkowo trudna. Już nazwa synagogi imienia Majera Dajana podsuwa wątpliwości, skoro Majer w kilku źródłach jest zapisywany różnorodnie. Dla przykładu, pod kłatwą przeciwko chasydom z 1785 roku podpisany jest jako Majer Kaliszer⁶⁷. Z kolei w spisie mieszkańców Kazimierza z 1790 roku występuje raz jako Major Lewkowicz duchowny⁶⁸, a pod samym spisem jako Maier Kaliski Lewkowicz duchowny⁶⁹.

⁶⁴ Dwadzieścia wpisów.

⁶⁵ Brak typowego dla *Memorbuch* początku modlitwy *Jizkor* (יִזְכּוֹר אֱלֹקִים) ‘Oby Bóg wspomniał’; por. T. Koren-Loeb: *Das Memorbuch zu Frankfurt am Main*, s. 101.

⁶⁶ *Jarcajt* (יָרְאֵיט) ‘rocznica’ – rocznica śmierci.

⁶⁷ F.H. Wetstein: פְּנִקְסֵי הַקְהָל בִּקְרָאקָא לַקְרוֹת יִשְׂרָאֵל וְחַכְמֵי רִבְנֵי וּמַהְיָגֵי (Quellenschriften zur Geschichte der Juden in Polen insbesondere in Krakau) Krakau 1892, s. 64; B. Friedberg: לְיֹחֶזֶק זִכְרוֹן. Biographien der Rabbiner, Gelehrtern und Gemeindevorsteher zu Krakau, vom Anfang des XVI. Jahrhunderts bis auf die Gegenwart nebst Grabinschriften. Beiträge zur Geschichte der Juden in Polen und Deutschland, Frankfurt am Main 1904, wyd. 2 (zawiera 137 inskrypcji, biogramy i indeks) – reprint: Jerusalem 1969, s. 41.

⁶⁸ K. Follprecht (wyd.): *Ludność żydowska województwa krakowskiego w czasie Sejmu Czteroletniego. Spisy z powiatów krakowskiego, ksiąskiego, lelowskiego i proszowskiego z lat 1790–1792*, Kraków 2008, s. 235.

⁶⁹ Tamże, s. 237.

Trudności z ustaleniem, o jakie osoby naprawdę chodzi, wynikają nie tylko z różnorodnego zapisu w źródłach, ale przede wszystkim ze specyfiki zapisu żydowskich imion⁷⁰. Tożsamość wpisanych do *Memorbuch* osób jest określona poprzez podanie imienia wraz z imieniem ojca. Było to najczęściej imię, którym posługiwano się w synagodze przy wywoływaniu do czytania Tory. Żydzi posługiwali się także imieniem potocznym (codziennym), przydomkiem, którego używali na przykład w stosunkach handlowych. Wszystkie podwójne (lub potrójne) imiona występujące w dokumencie można posegregować w następujący sposób:

- a) hebrajskie imię i jego zdrobnienie: Menachem Mendel⁷¹, Jakow Kopel⁷², Icchak Ajzyk⁷³,
- b) hebrajskie imię i imię obcego pochodzenia: Efraim Fiszel⁷⁴,
- c) hebrajskie imię i jego jidyszowe tłumaczenie: Jehuda Leib⁷⁵,
- d) biblijne imię 12 synów Izraela i symbol zwierzęcia, który może być nazwany po hebrajsku: Naftali Cwi⁷⁶, Jehuda Arie⁷⁷.

W Krakowie występowały wszystkie trzy imiona (także jidyszowe tłumaczenie)⁷⁸, jednak w rękopisie ich nie ma. Można to tłumaczyć oszczędnością miejsca w tekście. Jedynie kilka osób ma dopisane nazwiska lub przydomki⁷⁹.

W przypadku rabinów dodatkową identyfikacją były pojawiające się:

1. Akronim: רב משה איסרלס = רמ"א 'pan Mosze Isserles'.
2. Tytuły napisanego przez zmarłego dzieła:
יוסף שארית – Josef, syn Mordechaja Gerszona Kac,
ה' מעשה – Eliezer Aszkenazy,
מגלה עמוקות – Natan Nate Spira,
בית חדש – Joel Sirkes,
מגיני שלמה – Jehoszua, syn Jozefa,
תוספות י"ט – Jom Tow Heller,
ברכת הזבח – Aron Samuel Kiejdanower,
מטה אהרן – Aron, syn Mosze.

---

⁷⁰ Na temat określania tożsamości, użycia imion, przydomków, przezwisk i nazwisk krakowskich Żydów por. L. Hońdo: *Stary żydowski cmentarz w Krakowie. Historia cmentarza. Analiza hebrajskich inskrypcji*, Kraków 1999, s. 144–152.

⁷¹ Nr 64.

⁷² Nr 270.

⁷³ Nr 74, 111, 164.

⁷⁴ Nr 54, 120, 272.

⁷⁵ Nr 17, 18, 31, 72, 260, 331, 334, 349.

⁷⁶ Nr 224.

⁷⁷ Nr 259.

⁷⁸ L. Hońdo: *Stary żydowski cmentarz w Krakowie*, s. 147.

⁷⁹ Nr 6, 27, 34, 43, 51, 78, 153, 207, 222, 229, 230, 277, 301, 303, 307, 310, 311, 312, 325, 381, 382.

Imiona mężczyzn poprzedzono tytułami⁸⁰. Najczęściej są nimi: *bachur*⁸¹, *chawer*⁸², *morenu*⁸³, czyli odpowiedniki trzech stopni (od najniższego do najwyższego) w rabinicznym porządku starszeństwa. Niekiedy pojawiają się tytuły honorowe, np. *rabbi*⁸⁴. Raz występuje określenie nauczyciela prawa, które raczej było tytułem urzędnika gminy⁸⁵.

W przypadku kobiet przed imieniem stoi po prostu słowo *isza* (אשה) ‘niewiasta’. W trzech przypadkach imię poprzedza słowo *jalda* (ילדה) ‘dziewczynka, dziecko’. Dwukrotnie dotyczy to wnuczek Majera Kaliszer⁸⁶. Trzecie określenie dotyczy szesnastoletniej panny⁸⁷.

Memorbuch odpowiednio do prywatnego charakteru *bejt hamidraszu* zawiera przede wszystkim imiona osób z rodziny fundatora, jak również zasłużonych dla tego domu⁸⁸. Podobnie jest w krakowskim *Memorbuch*, gdzie obok Majera, jego żony Eli, córek Zajdel i Riwiki, wymienione są wnuczki: Frajdel i Cyrel.

Prawdopodobnie były określone kryteria dla wpisów związane z zapłatą konkretnej sumy. W księdze nie ma jednak zapisu o takiej sumie zapłaty za wpis. Tylko w przypadku żony Majera Kaliszer podane jest, że ofiarowała na ten *bejt hamidrasz*, a także pewną sumę na książki i na wieczne światło⁸⁹.

---

⁸⁰ Na temat tytułów krakowskich Żydów; por. L. Hońdo: *Stary żydowski cmentarz w Krakowie*, s. 129–144.

⁸¹ *Bachur* (בחור) ‘młodzieniec, student jesziwy’ – uczący się u swojego rabina i respektujący jego autorytet.

⁸² *Chawer* (חבר) ‘towarzysz (nauki), uczony w Torze’ – określenie przeznaczone dla uczonego słynącego z przestrzegania przykazań. W niektórych gminach każdy żonaty mężczyzna wywoływany do czytania Tory był w ten sposób określany.

⁸³ *Morenu* (מורנו) ‘nasz nauczyciel’ – tytuł potwierdzający kwalifikacje do objęcia urzędu rabina.

⁸⁴ *Rabbi* (רבי) ‘mój nauczyciel, mistrz’ – tytuł powstał w okresie formowania się Talmudu jako określenie nauczyciela Miszny. W późniejszym czasie oznaczał „pan”, przy czym nigdy nie był tytułem dla osób nieżonatych i niewykształconych.

⁸⁵ *More hora'a* (מורה הוראה) ‘nauczyciel prawa’ – osoba upoważniona do wyjaśniania halachicznych problemów.

⁸⁶ Nr 338, 343.

⁸⁷ Nr 370.

⁸⁸ D. Kaufman: *Das Memorbuch der Klaussynagoge R. Zacharia ha-Lewi's aus Wien in Misslitz*, „Magazin für die Wissenschaft des Judentums” 1890, s. 292.

⁸⁹ Nr 323.

IV. *BEJT HAMIDRASZ* MAJERA DAJANA KALISZERA

Niewiele udało się odszukać informacji na temat samego *bejt hamidraszu*⁹⁰. Usytuowany był na rogu ulic Jakuba i Izaaka (podawany był adres Izaaka 7) – wzniesiony został najpóźniej w XVIII wieku, przebudowany w XX wieku i w 1822 roku mieściła się w nim szkoła żydowska⁹¹. O usytuowaniu w budynku szkoły informuje fundacja zapisana na jego rzecz. 22 sierpnia 1817 roku Sara Krongold zobowiązała się notarialnie do zapłacenia 1620 złotych polskich na różne fundusze publiczne. Był to spadek po Aaronie Krongoldzie. Wśród nich znalazło się zobowiązanie na szkołę prywatną Majera⁹². Nie wiadomo, jakie były losy tego zapisu, ale senator czuwający nad opieką małoletnich, sprawdzeniem funduszków i własności rządowych oraz instytutów publicznych wzywał 23 listopada 1841 roku Sarę Krongold, aby zapłaciła sumę 720 złotych polskich wraz z procentami zaległymi od 15 lipca 1831 roku w terminie miesiąca, na: dom modlitwy Majera Dajana 180 złotych polskich, na Bractwo Chorych 180 złotych polskich, na Bóżnicę Ajzyka 360 złotych polskich. 1 marca 1852 roku pojawiło się kolejne żądanie zapłaty.

W 1822 roku Majer Wintzig w imieniu bractwa szkolnego skierował skargę Wydziału Spraw Wewnętrznych i Policji na właściciela dolnego piętra posesji za katastrofalny stan budynku. W maju 1825 roku zapadła decyzja o przebudowie, zgodnie z przyjętym planem z 29 czerwca 1825 roku. Z zachowanego planu wynika, że szkoła mieściła się na pierwszym piętrze budynku (w jednej części) i bractwo zakupiło na licytacji część parteru⁹³.

Zachowała się skarga z 1841 roku, podpisana przez przełożonych – Szyję Blateisa i Mojżesza Fromera, na właściciela sąsiedniej posesji, który uszkodził swoimi pracami remontowymi budynek domu modlitwy. 25 października 1844 roku

---

⁹⁰ *Bejt hamidrasz* (בית המדרש) ‘dom nauki’ – dom modlitwy, w którym przed lub po zakończeniu modlitwy, rano i wieczorem, studiowano m.in. Biblię, Talmud i Midrasze. Do tego celu w każdym *bejt hamidraszu* znajdowała się odpowiednia biblioteka.

⁹¹ B. Krasnowolski: *Ulice i place krakowskiego Kazimierza*, s. 58.

⁹² Archiwum Państwowe w Krakowie, oddział przy ul. Siennej: Akta senackie, sygn. WMK V–54 b (s. 1345).

⁹³ Archiwum Państwowe w Krakowie, oddział przy ul. Lubicz: ABM, ul. Izaaka 7, f. 312.

nową skargę skierował Abraham Ehrenpreis za wykonanie dwóch nowych okien. Z kolei Leib Goldschneider, przełożony, zaproponował w 1886 roku budowę dołu kloaczego⁹⁴.

W 1888 roku powstał komitet stowarzyszenia *Beshamedresch Majera Dajonsa*⁹⁵ w składzie: Jakub Weindling, Elias Bannet, Jakub Reimer, Markus Rifke, Samuel Holzer, który przygotował jego statut. 28 listopada 1888 roku został złożony do zatwierdzenia⁹⁶, a 29 grudnia 1888 roku został zatwierdzony przez Namiestnictwo. Zachowała się tylko informacja o zwołaniu 10 marca 1889 roku walnego zgromadzenia w oparciu o nowy statut⁹⁷.

W roku 1897 przełożony bractwa, Mojżesz Leib Ohrenstein, wystąpił z prośbą o budowę schodów ogniotrwałych i wychodków. Z kolei w 1903 roku M. Weindling (przełożony bractwa) wystąpił z propozycją budowy wodociągu⁹⁸. W 1917 i 1918 roku pojawiło się skierowane do administratorów realności żądanie budowy muru strychowego wspólnego z realnością obok i naprawy elewacji⁹⁹.

Następne informacje zachowały się z okresu międzywojennego. 16 grudnia 1928 roku został wybrany nowy zarząd, na bazie statutu z 1888 roku: Aron Goldgart (prezes), Efroim Bazes (wiceprezes), Józef Lederberger (skarbnik), Abraham Urbach (sekretarz) oraz członkowie: Lazar Hamburger, Abraham Schreibtafel, Abraham Abeles i Mojżesz Kornhäuser.

9 czerwca 1929 roku podpisany prezes Efroim Bazes¹⁰⁰ informuje w liście, że dom modlitwy przy ulicy Izaaka 7 nie posiada żadnego majątku i zrzesza około 50 wiernych¹⁰¹.

21 kwietnia 1930 roku odbyło się kolejne walne zgromadzenie. Do wydziału zostali wybrani: Lazar Hamburger (przewodniczący), Efroim Bazes (zastępca przewodniczącego), Józef Lederberger (skarbnik), Dawid Langer (sekretarz), członkowie wydziału: Abraham Abeles, Szymon Pinkesfeld, Hirsch Birnbaum, Józef Kaźma. Zastępcami zostali: Leon Wietschner, Szyma Pinkusfeld¹⁰².

Po II wojnie światowej budynek *bejt hamidraszu* został gruntownie wyremontowany. Obecnie znajdują się w nim mieszkania.

⁹⁴ Tamże.

⁹⁵ Hebrajska pieczęć podaje: *בית המדרש ר' מאיר דיין ז"ל* 'Bejt hamidrasz pana Majera Dajana, błogosławionej pamięci!'.

⁹⁶ Pod statutem podpisane są prawie te same osoby. W komitecie był Motel Ryppe, a pod statutem jest podpisany Markus Rifke.

⁹⁷ Archiwum Państwowe w Krakowie, oddział przy ul. Siennej: Akta senackie, sygn. WMK V-54 b (s. 1345).

⁹⁸ Archiwum Państwowe w Krakowie, oddział przy ul. Lubicz: DZ, VIII, l.s. 170, ABM 991.

⁹⁹ Tamże.

¹⁰⁰ Sześć miesięcy wcześniej był wybrany na wiceprezesa.

¹⁰¹ Archiwum Państwowe w Krakowie, oddział przy ul. Grodzkiej: Starostwo Grodzkie Krakowskie, sygn. StGKr 242; por. S. Piech: *W cieniu kościołów i synagog. Życie religijne międzywojennego Krakowa 1918–1939*, Kraków 1999, s. 286–287.

¹⁰² Archiwum Państwowe w Krakowie, oddział przy ul. Grodzkiej: Starostwo Grodzkie Krakowskie, sygn. StGKr 242.

V. ZESTAWIENIE HEBRAJSKICH SKRÓTÓW

א		
amen!	אמן	א'י
Abraham, Icchak i Jakow	אברהם יצחק ויעקב	א'י"ו
Elija	אליה	א'לי'
Elijahu	אליהו	א'ליה'
Boże pełen miłosierdzia!	אל מלא רחמים	אמ"ר
żona pana	אשת רבי	א"ר
Arie	אריה	ארי'
ב		
syn	בן	ב'
w bejt hamidraszu	בבית המדרש	בבהמ"ד
syn szanowanego	בן הכבוד	ב"ה
syn uczonego	בן הגאון	בהגאון
syn chawra	בן החבר	בה"ח
syn chawra	בן החבר	ביהחבר
syn chawra, pana	בן החבר רבי	בהח"ר
w bejt hamidrszau	בבית המדרש	בה"מ
syn zmarłego	בן המנוח	בהמנוח ב"המנוח
w bejt hamidraszu	בבית המדרש	במ"ד

syn pana	בן הרב	בחרב / ב"הרב
syn chawra, pana	בן חבר רבי	בח"ר
syn naszego nauczyciela	בן מורנו	ב"מ
syn naszego nauczyciela, pana	בן מורנו הרב	במ"ה
syn naszego nauczyciela, pana i naszego mistrza	בן מורנו הרב ורבנו	במהור"ר
syn naszego nauczyciela, pana i naszego mistrza	בן מורנו הרב ורבנו	במהור"ר
syn naszego nauczyciela	בן מורנו	במ"י
syn naszego nauczyciela, pana	בן מורנו הרב	במו"ה
syn naszego nauczyciela, pana	בן מורנו הרב	במוה"ר
syn naszego nauczyciela, pana	בן מורנו הרב	במו"הרב
syn naszego nauczyciela i mistrza, pana	בן מורנו ורבינו הרב	במו"ר
syn naszego nauczyciela (i) naszego mistrza	בן מורנו רבינו	במ"ר
syn naszego nauczyciela, naszego mistrza, pana	בן מורנו רבינו רבי	במר"ר
w świętej gminie	בקהילא קדישא	בק"ק
syn pana / syn pana	בן רבי / בר רבי	ב"ר
Berachja	ברכיה	ברכי'
ד		
Bóg	השם	ד'
bejt hamidraszu [dop.]	דבית המדרש	דבה"מ
bejt hamidraszu [dop.]	דבית המדרש	דבהמ"ד
bejt hamidraszu [dop.]	דבית המדרש	דביהמ"ד
nowego miesiąca [dop.]	דראש חדש	דר"ח
ה		
chawer	החבר	ה'
dostojnicy	האלופים	האלופי'
wielki	הגדול	הג' / ה"ג

Hadasa	הדסה	הדס'
chawer	החבר	הח'
chawer, pan	החבר רבי	הח"ר
nauczyciel Prawa	מורה הוראה	הו"ר
rocznica	היארצייט	היא"צ
zmarły	המנוח	המנו'
Święty, niech będzie błogosławiony	הקדוש ברוך הוא	הקב"ה
pan i mistrz	הרב רבי	הר"ר
Tora	התורה	התור'
ו		
i dusza	ואת נשמת	וא"נ
i tak dalej	וכו'יה	וכו'
i nasz nauczyciel, pan	ומורנו הרב	ומו"ה
i mówimy	ונאמר	ונאמ'
ז		
Zacharja	זכריה	זכרי'
błogosławionej pamięci!	זכרונו לברכה	ז"ל
ח		
Chaja	חיה	חי'
Chaja	חייה	חיי'
Chananja	חנניה	חנני'
ט		
Tuwja	טוביה	טובי'
י		
Jehuda (Leib)	יהודא ל"ב	י'
rocznica	יארצייט	יא"צ
Jehuda	יהודא	יהוד'
Juzpa	יוזפא	יוזפ'

Joska	יוסקא	יוסק'
Jom Tow	יום טוב	י"ט
Jeszaja	ישעיה	ישעי'
כ		
szanowany	כבוד	כ'
cały Izrael	כל ישראל	כ"י
Kac [Kohen]	כהן צדק	כ"ץ
ל		
według małej rachuby	לפרט קטן	לפ"ק
dla dobroczynności	לצדקה	לצדק'
מ		
nasz nauczyciel	מורנו	מ'
wielki nauczyciel	מורנו הגדול	מ"ה
nasz nauczyciel	מורנו	מ'
nasz nauczyciel, pan	מורנו הרב	מו"ה / מוה'
nasz nauczyciel, pan nasz nauczyciel, pan, mistrz	מורנו הרב מורנו הרב רבי	מוה"ר
nasz nauczyciel	מורנו הרב	מו"הרב מוהרב
nasz nauczyciel, pan / nasz nauczy- ciel	מורנו הרב / מורנו	מו"ר / מור'
nasz nauczyciel, pan i mistrz	מורנו הרב רבי	מוהר"ר
dzieło ich rąk	מעשה ידיהם	מ"י
nasz nauczyciel, pan	מורנו רבי	מ"ר
Który błogosławił naszych ojców	מי שבירך אבותינו	מש"א
Matitja	מתתיה	מתתי'
נ		
plaga i choroba	נגע ומחלה	נ"ו
wieczne światło	נר עליון	נ"ע
dusza	נשמת	נשמ'

ס		
Segal [lewita]	סגן לוייה	סג"ל
פ		
ktoś	פלני	פ'
ów syn tamtego	פלוני בן פלוני	פב"פ
Petachja	פתחיה	פתחי'
צ		
ucisk i niedola	צרה וצוקה	צי"ו
ר		
pan	רבי	ר'
pan Mosze Isserles	רבי משה איסרלס	רמ"א
kantor	שליח צבור	שי"ץ
ת		
? [pani Rela]	? [ת' רעלע]	ת'

ZESTAWIENIE OSÓB WYMIENIONYCH W *MEMORBUCH*

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
1	1		Josef	Mordechaj Gerszon KaC	1591-01-28	Szerit Josef
2	1		Mosze Isserles	Israel Isserl	1572-05-01	ReMO
3	1		Jaszaja Menachem Mendel	Icchak		jud
4	1	Aszkenazy	Eliezer	Elijahu	1585-12-13	Maase ha-Szem
5	2		Meszulam Fajbus	Israel Szmuel		
6	2	Spira	Natan Nate	Szlomo	1633-07-20	Megale Amukot
7	2	Sirkes	Joel	Szmuel	1640-03-04	
8	2		Jehoszua	Josef	1648-08-15	Mignej Szlomo
9	2	Heller	Jom Tow	Natan	1654-09-08	Tosafot Jom Tow
10	2		Abraham Jehoszua Heszal	Jakow	1663-10-21	
11	2		Krajndel	Abraham Jehoszua Heszal	1685-02-20	
12	2		Arie	Zacharia	1671-04-25	
13	2		Icchak	Zew	1782-10-23	
14	3		Aron Szmuel	Israel	1676-06-30	Birchat ha-Zewach
15	3		Aron	Mosze	1690-07-08	Mate Aron

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
16	3		Saul	Abraham Jehoszua Heszel		
17	3		Jehuda Leib	Icchak		
18	3		Szmelke	Jehuda Leib		
19	3	Landau	Icchak	Cwi ha-Lewi	1767-10-15	
20	3		Mosze Arie Leib	Szmuel	1776-03-28	
21	3		Icchak	Mordechaj ha-Lewi	1799-06-14	
22	3		Cwi Dawid	Icchak ha-Lewi	1831-12-18	
23	4	Meisels	Dow Berisz	Icchak	1870-02-15	
24	4	Schreiber	Szymon	Mosze	1883-03-26	
25	4	Horowitz	Chaim Arie Leibusz	Saul	1904-11-20	
26	5	Löwy	Jechiel	Jehuda Leib ha-Lewi	1793-02-14	
27	5	Wieliczker	Icchak Icek	Ber		
28	5		Arie Leib	Jakow	1810-08-12	
29	5		Szmuel	Abraham		
30	5		Icchak	Jakow		
31	5		Jehuda Leib	Szraga Fajwus Segal		
32	5	Kaliszer	Meir Dajan	Jehuda		
33	5		Cwi	Becalel ha-Kohen		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
34	5	Rozisz	Mordechaj	Herszle		
35	5		Cwi Hirs	Mosze		
36	5		Meir Jehuda	Zew Wolf		
37	6		Jehuda	Mordechaj wiernik		
38	6		Cwi Hirs	Pinchas ha-Lewi		
39	6		Israel Iser	Szlomo KaC		
40	6		Jeruchum	Josek		
41	6		Elija	Icchak		
42	6		Jechiel Ichiel	Elijakim KaC		
43	6	Pos	Icchak	Ber		
44	6		Manele	Mordechaj		
45	6		Josef	Abraham Arie		
46	6		Szymon	Jehuda		
47	6		Natan	Szymon		
48	6		Jeruchum	Gerszon Segal		
49	6		Icchak	Elchanan		
50	6		Szabataj	Szmerl		
51	6	Poples	Cwi Hirs	Ber		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
52	6		Icchak	Baruch		
53	6		Szalom	Jehuda		
54	6		Efraim Fiszel	Cwi		
55	6		Chaim	Icchak		
56	6		Josef	Mosze		
57	6		Jakow	Cwi		
58	6		Gabriel	Zew		
59	7		Szlomo	Menachem		
60	7		Szlomo	Josef		
61	7		Mosze	Mordechaj		
62	7		Josef	Zew		
63	7		Dawid	Dow Ber ha-Kohen		
64	7		Menachem Mendel	Modechaj		
65	7		Hercke	Mosze		
66	7		Jehuda	Icchak		
67	7		Aszer Lemel	Mosze		
68	7		Aszer Lemel	Dawid ha-Kohen		
69	7		Szymson	Cwi ha-Lewi		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
70	7		Mosze	Menachem		
71	7		Abraham	Menachem		
72	7		Elija	Jehuda Leib		
73	7		Chaim	Icchak		
74	7		Icchak Ajzyk	Cwi Hirsz		
75	7		Tuwja	Szabataj		
76	7		Menachem Manele	Szymon		
77	7		Jehoszua Zelig	Szlomo		
78	7	Coref	Cwi Hirsz	Mosze		
79	7		Abraham	Icchak Zelig		
80	7		Abraham	Israel		
81	8		Aleksander Zisel	Aron ha-Lewi		
82	8		Perec	Jakow		
83	8		Mendel	Szlomo		
84	8		Zacharia	Szlomo Zelman ha-Kohen		
85	8		Szlomo	Michael		
86	8		Abraham	Icchak		
87	8		Josef Joska	Szmuel Zanwil		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
88	8		Cwi Hirsch	Efraim		
89	8		Szlomo	Abraham		
90	8		Ichhak	Mosze		
91	8		Szmuel	Szymon		
92	8		Jehuda Leib	Elazar		
93	8		Jakow Cwi	Chaim		
94	8		Ekiwa	Arie		
95	8		Awigdor	Isachar Berisz		
96	8		Mosze	Isachar Ber		
97	8		Ezriel	Mosze		
98	8		Jakow	Ichhak		
99	8		Cwi	Meir		
100	8		Menachem Man	Szlomo		
101	8		Cwi Dow	Ekiwa		
102	8		Mordechaj	Josef		
103	8		Mordechaj Ichhak	Jehuda Noe Segal		
104	9		Szlomo	Israel Iser Szames		jarcajt
105	9		Mordechaj Gumpel	Menasze		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
106	9		Natan	Jakow		24 kislew
107	9		Szmuel	Gamaliel		
108	9		Menachem Man	Icchak		
109	9		Icchak Zelig	Mosze		
110	9		Elazar	Szlomo Zale		
111	9		Icchak Ajzyk	Cwi		
112	9		Jaszaja	Jehoszua		
113	9		Ziskind	Cwi ha-Lewi		
114	9		Jakow	Szymon		
115	9		Szlomo	Mordechaj		
116	9		Jakow	Menachem		
117	9		Jehuda	Szymon ha-Lewi		
118	9		Mosze	Cwi ha-Lewi		
119	9		Jehoszua Zelig	Zew		
120	10		Szlomo Zelman	Efraim Fiszel		
121	10		Mosze	Szlomo ha-Kohen		
122	10		Szraga Fajbus	Jona Mordechaj		
123	10		Mosze	Elijahu		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
124	10	Fiszls	Issachar Ber	Szlomo Zelman	1831-07-02	
125	10		Aron	Aleksander ha-Lewi		
126	10		Zew Wolf	Berachja		
127	10		Israel	Abraham		
128	10		Mosze	Mordechaj		
129	10		Aron	Mosze		
130	10		Jehuda	Josef		
131	10		Meir	Icchak		
132	10		Mosze	Baruch		
133	10		Efraim	Abraham		
134	10		Icchak Szymson	Josef Kalman Segal		
135	11		Dawid	Jehuda		
136	11		Szmuel	Aleksander ha-Lewi		
137	11		Josef	Menachem		
138	11		Issachar Ber	Cwi		
139	11		Josef	Abraham Jehuda		
140	11		Jakow Josef Zacharia Mendel	Arie	1835-05-16	17 ijar
141	11		Abraham Aba	Icchak		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
142	11		Szmuel Cwi	Josef Kalman Segal		4 tamuz
143	11		Gerszon	Jerucham Segal		
144	11		Mosze Meir	Natan		16 kislew
145	11	Cenzor	Josef Joska	Szymon Zew	1837-12-13	
146	11		Szymon	Tuwja		
147	11	Hochstimme	Eliezer Lejzor Szochet	Szlomo	1838-03-11	
148	11		Issachar Ber	Ichiel KaC		
149	11		Jochanan	Szmuel		
150	11		Mosze Jehoszua Cwi	Szlomo		
151	11		Abraham	Jehuda		
152	11		Jakow Jehuda	Zew		
153	12	Orgler	Chaim Icchak	Szlomo		
154	12		Menachem Manele	Abraham		
155	12		Szlomo	Jehoszua Zelig		
156	12		Icek Fajwel	Cwi		
157	12		Josef	Cwi		11 adar II
158	12		Zew Wolf	Josef		24 ijar
159	12		Mosze Israel Iser	Issachar		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
160	12		Awigdor	Mosze		
161	12		Chaim	Jakow		
162	12		Perec	Cwi		
163	12		Jehoszua Eljakim	Szlomo		
164	12		Icchak Ajzyk	Szraga		
165	12		Aleksander Zusman	Jeszaja		
166	12		Jehuda	Szmuel		
167	12		Szmuel	Perec Dajan		
168	12		Zew Cwi	Aron		
169	12		Elijahu	Issachar Ber		
170	13		Josef Kalonimus Kalman	Jakow Szymson Segal		
171	13		Arie Icchak	Chaim		
172	13		Cwi	Jakow		
173	13		Mosze Zew	Eliezer Segal		
174	13		Issachar Ber	Aron		
175	13		Abraham	Chaim		6 szwat
176	13		Eliezer Lejzor	Josef Dajan		
177	13		Jehuda	Szymon ha-Kohen		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
178	13		Elazar Lipman	Josef		
179	13		Szmuel	Issachar KaC		
180	13		Pinchas	Zew		
181	13		Meir	Naftali		
182	13		Daniel	Cwi		
183	13		Eliezer Lejzor	Icchak		
184	13		Szmuel	Ekiwa		
185	13		Mordechaj	Jakow		
186	13		Szlomo Issachar Ber	Josef Jozpa		3 tiszri
187	13		Szmuel Chananel	Eliezer		
188	13		Chanoch Icchak	Mordechaj		
189	14		Naftali Hilel	Jechiel Michael		
190	14		Icchak Aron	Eliezer		
191	14		Joel	Eliezer		
192	14		Jechezkiel	Jakow ha-Kohen		
193	14		Szraga Fajbus	Zew		
194	14		Meir	Mosze Mordechaj		
195	14		Mosze	Meir		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
196	14		Natan	Jeszaja		
197	14		Szlomo Zelman	Menachem Manele		
198	14		Szalom	Efraim		
199	14		Jona Mordechaj	Eljakim		
200	14		Jehuda	Icchak		
201	14		Szymson	Jehuda ha-Kohen		
202	14		Szlomo	Dawid		
203	14		Abraham Arie	Jehoszua ha-Kohen		
204	14		Mosze Icchak Icek	Daniel		
205	14		Szymon	Icchak ha-Kohen		
206	16		Mordechaj	Mosze Jehuda		
207	16	Goldschneider	Jehuda	Abraham	1907-05-19	2 szawuot 667
208	16	Dembitzer	Elazar	Icchak Kalonimus	1904-11-23	
209	16		Benjamin	Jehoszua Segal		
210	16		Mosze Jeszajahu	Abraham		
211	16		Meir Jehuda	Perec		
212	16		Tuwja	Jehuda		
213	16	Cipes	Abraham	Dan	1906-06-10	17 siwan 666

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
214	16		Szlomo Jehuda	Icchak ha-Kohen		
215	16	Bannet	Elijahu	Aszer	1908-01-27	24 szwat 668
216	16	Kornblum	Mosze	Tuwja	1910-01-25	15 szwat 670
217	16		Mosze	Icchak		
218	16	Eichenbaum	Saul	Saul ha-Kohen	1910-04-13	4 nisan 670
219	16		Chaim	Zew		
220	16		Jekutiel Zelman	Mosze Jakow		
221	16	Weindling	Jekutiel Zelman	Mordechaj Cwi	1911-08-08	14 aw 671
222	16	Holzer	Jehoszua	Icchak	1913-06-22	17 siwan 673
223	16		Dawid	Szmuel Michael ha-Lewi		
224	16		Naftali Cwi	Zew		
225	16		Jehoszua	Abraham		
226	18		Israel Cwi	Icchak Jona		
227	18		Naftali	Szlomo Zelman		
228	18		Szlomo Zelman	Naftali		
229	18	Dembitzer	Icchak Kalonimus	Jekutiel Zelman	1873-08-12	19 menachem 633
230	18	Ornstein	Szymon	Abraham Meir		8 marcheszwan
231	18		Fiszel	Zelig		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
232	18		Chaninja Lipman	Zew		
233	18		Mosze Meir	Cwi		
234	18	Gemeiner	Szmuel Menachem	Natan	1876-12-20	4 tewet
235	18	Leinkram	Becalel Ber	Jechiel	1879-12-19	4 tewet 440
236	18		Abraham Mordechaj Mosze	Josef Kalonimus ha-Lewi		
237	18		Abraham	Jehuda		19 tewet
238	18	Dembitzer	Jekutiel Joel	Jekutiel Zelman	1879-04-29	
239	18		Mosze	Chanoch		
240	18		Issachar	Mosze		
241	18		Chaim Jehoszua	Mosze ha-Kohen		29 aw
242	18		Issachar Ber	Abraham Simche		2 tamuz
243	18		Jatsze	Jehoszua Kantor	1886-04-20	15 nisan 646
244	18		Szymon	Mosze Jehuda		adar II 646
245	19		Meir Elazar	Icchak		
246	19		Israel	Josef		
247	19		Dawid Jehuda	Cwi		
248	19		Aba	Icchak ha-Kohen		
249	19		Jehuda	Abraham		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
250	19		Menachem	Josef		
251	19	Goldgart	Abraham	Jehuda	1895-08-17	27 aw 655
252	19		Chaim	Issachar		
253	19		Pinchas Josef	Jakow		
254	19		Abraham	Nachman		
255	19		Meir	Dawid		
256	19		Elijakim Gecel	Jona Mordechaj		
257	19		Jakow Josef	Zew		
258	19		Aron	Dawid		
259	19	Hahn	Jehuda Arie	Szlomo	1897-09-18	21 elul 657
260	19		Jehuda Meir	Mosze		
261	19	Bioder	Szlomo	Szmuel	1889-05-11	2 siwan 659
262	19	Rappe	Ezriel	Mosze Jehuda	1904-08-17	6 alul 664
263	20		Icchak Jona	Zew		
264	20		Mosze	Benjamin ha-Kohen		
265	20		Abraham	Aszer Lemel		
266	20		Abraham	Szlomo Zelman		
267	20		Josef Cwi	Icchak Efraim		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
268	20		Elazar	Zew Wolf		19 cheszwan
269	20		Icchak Jona	Abraham		
270	20		Jakow Kopel	Icchak		
271	20		Abraham	Aron		
272	20		Efraim Fiszel	Jehuda		
273	20		Meir	Issachar		
274	20		Simche	Elijahu		
275	20		Mosze Mordechaj	Zew Jehuda		
276	20		Mosze Mordechaj	Jehuda		
277	20	Dembitzer	Mosze Jakow	Jekutiel Zelman	1863-08-05	20 menachem 623
278	20		Simche Mosze	Jakow		
279	21		Jehuda	Josef		
280	21		Szlomo	Mordechaj		
281	21		Jeszaja Dawid	Mosze Naftali		
282	21		Jakow	Matitjahu		
283	21		Jakow Mosze	Jona Mordechaj		3 tiszri
284	21		Aba	Szlomo		
285	21		Icchak	Szmuel		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
286	21		Josef Zacharia Menachem	Elazar Saul		
287	21		Elchanan Mordechaj	Jehoszua Eljakim		
288	21		Cwi Hirszt	Elazar		
289	21		Naftali Hercke	Abraham ha-Lewi		
290	21		Elchanan Mordechaj	Jehoszua Eljakim		
291	21		Chaim	Gabriel ha-Lewi		
292	21		Abraham Mosze	Issachar		
293	21		Ezriel	Pinchas		
294	21		Zew Jehuda	Elijakim		
295	21		Jechiel Ichiel	Szlomo		
296	21		Mosze	Josef		
297	21		Szmuel Pinchas	Jehuda		
298	21		Szmelke	Szlomo		
299	21		Jehoszua	Aszer		
300	21		Icchak	Abraham ha-Kohen		
301	21	Dembitzer	Icchak Kalonimus	Jekutiel Zelman	1873-08-12	19 menachem aw 633
302	23		Jakow Jehuda	Szmuel Menachem		
303	23	Zagan	Jechiel Baruch	Issachar		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
304	23		Dawid	Jehuda		
305	23		Josef	Menachem	1916-04-08	8 nisan 676
306	23	Dembitzer	Jekutiel	Ichhak Kalonimus		
307	23	Cipes	Benjamin Ozer	Abraham	1929-01-04	22 tewet 689
308	23	Cipes	Josef	Benjamin Ozer	1929-01-19	8 szwat 689
309	23		Abraham	Ichhak ha-Kohen		
310	23	Norman	Ichhak	Abraham Mordechaj Segal		14 marcheszwan
311	23	Optiker	Aleksander Dawid	Ichhak Saul		
312	23	Rotenberg	Aron	Szlomo		
313	23		Jechezkiel	Saul ha-Kohen		
314	23		Szlomo Chaim	Israel Jehuda ha-Lewi		
315	23		Mosze Jehuda	Szymon		
316	23		Zew	Mordechaj		
317	23		Abraham Saul	Becalel Dow		
318	23		Gerszon	Abraham Saul		
319	23		Jehuda	Szymon		
320	23	Dembitzer	Pinchas Elijahu	Mosze Jakow	1920-07-25	
321	24		Jachnet	Ichhak		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
322	24		Krajndel	Jakow		
323	24	Kaliszer	Ela	Josef		
324	24		Chaja	Menachem Man		
325	24	Rakower	Frajdel	Ber		
326	24		Rechel	Dawid		
327	24		Riwka	Meir Dajan		
328	24		Rela	Abraham		
329	24	Hilelowicz	Sara	Hilel dajan		
330	24	Hilelowicz	Fajgel	Hilel dajan		
331	24		Hinda	Jehuda Leib		
332	24		Sara	Jona		
333	24		Riwka	Zew ha-Kohen		
334	25		Doba	Manli wiernik		jarcajt
335	25		Perla	Aron ha-Lewi		
336	25		Simcha	Jechezkiel		
337	25		Rela	Szlomo		
338	25		Frajdel	Meir Dajan (dziadek)		
339	25		Ester	Aron ha-Lewi		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
340	25		Riwka Hadasa	Abraham		1 Rosz Haszana
341	25		Gela	Jakow		
342	25		Trajndel	Jehuda		
343	25		Cyrel	Meir Dajan (dziadek)		
344	25		Gitel	Jehuda Leib		
345	25		Chaja	Issachar Ber Segal		
346	25		Gitel	Lejzor Segal		
347	25		Chaja	Joel		
348	25		Ajdel	Meir Dajan		
349	26		Necha	Jehuda Leib		jarcajt
350	26		Lepsza	Jehuda		
351	26		Miriam	Iser		
352	26		Debora	Mordechaj		
353	26		Riwka	Jakow Cwi		
354	26		Riwka	Baruch ha-Kohen		
355	26		Lea	Mosze		
356	26		Lea	Chaim		
357	26		Judes	Aleksander		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
358	26		Ester	Mosze		
359	26		Gitel	Elchanan		27 ijar
360	26		Hinda	Jekele		8 kislew
361	26		Elkel	Cwi		21 adar
362	26		Chawa	Szlomo Zelman		16 siwan
363	26		Fajgel	Mosze		
364	26		Gitel Chana	Szlomo		5 nisan
365	27	Hochstimme?	Malka	Jehuda		
366	27		Cyrła	Jehuda		
367	27		Paja Glikla	Cwi		
368	27		Riwka	Manli		
369	27		Frajdel	Ichhak		
370	27	Tabel	Necha Tajbel	Josef	1843-03-12	11 adar II 603
371	27		Chana Malka	Mosze		
372	27		Roza	Eljakim Gecel		
373	27		Fajgel	Petachja		
374	27		Miriam	Dawid		
375	27		Zysla	Jakow		

ID	Strona	Nazwisko zmarłego	Imię zmarłego	Imię ojca	Data śmierci	Dopiski
376	27		Rela	Jahanatan		
377	27		Debora	Jona Mordechaj		
378	27		Fajgel Bajla	Jakow Mosze		26 szwat
379	27	Ohrenstein	Chawa	Naftali	1908-04-17	16 nisan 668
380	27		Ester Perla	Josef Cwi		
381	28	Cipes	Necha	Szabataj	1918-12-01	27 kislew 679
382	28	Cipes	Frajdel	Josef	1919-10-22	28 tiszi 680

BIBLIOGRAFIA

ARCHIWALIA

The Jewish National and University Library, Jerozolima:

Manuskrypt; Heb. 2417,
Heb. 2382.

Archiwum Państwowe w Krakowie:

Akta Izraelickiego Okręgu Metrykalnego w Krakowie; Sterbregister für die Kasimirer Judengemeinde 1798–1809, 1811–1909.

Akta senackie; sygn. WMK V-54 b s. 1345.

Starostwo Grodzkie Krakowskie, sygn. 242.

ABM, ul. Izaaka 7, f. 312.

DZ, VIII, l.s. 170, ABM 991.

Archiwum Żydowskiej Gminy Wyznaniowej w Krakowie:

Księga Chewry Kadisza (odpis bez okładki).

Urząd Stanu Cywilnego w Krakowie:

Akta zgonów Żydowskiej Gminy Wyznaniowej w Krakowie; 1910–1929.

OPRACOWANIA

Bałaban Majer: *Die Krakauer Judengemeinde-Ordnung von 1595 und ihre Nachträge*, „Jahrbuch der Jüdisch-Literarischen Gesellschaft” 1913, s. 296–360; 1916, s. 88–114.

Bałaban Majer: *Dzieje Żydów w Galicji i Rzeczypospolitej Krakowskiej 1772–1868*, Lwów 1916.

Bałaban Majer: *Historia Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304–1868*, Kraków, t. I: 1931, t. II: 1936.

Bałaban Majer: *Joseph Jonas Theomim-Fränkel, Rabbiner in Krakau (1742–1745), und seine Zeit*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums” 1916, s. 381–391; 1917, s. 51–71, 166–175.

Bałaban Majer: *Przewodnik po żydowskich zabytkach Krakowa*, Kraków 1935.

Bar-Giora Bamberger N. (wyd.): *Memor-Buch. Der Jüdische Friedhof Neuwied-Niederbieber*, Neuwied 1987.

- Beit-Arié Malachi: *Hebrew Codicology: Tentative Typology of Technical Practices Employed in Hebrew Dated Medieval Manuscripts*, Jeruzalem 1981, wyd. 2.
- Dembitzer Chaim Natan: **כלילת יופי**, *Die Geschichte der Rabbiner der Stadt Lemberg vom Anfange bis auf die Gegenwart sowie der berühmtesten Rabbiner und Schriftsteller von Polen und Lithauen vom Jahre 1492 bis 1692 mit einer Abhandlung über die Synode der vier Länder in Polen und Lithauen*, Krakau 1888.
- Dembitzer Chaim Natan: **כלילת יופי**, *Die Geschichte der berühmtesten Rabbiner und Schriftsteller von Polen und Lithauen*, Krakau 1893.
- Duda Eugeniusz: *Stary cmentarz żydowski w Krakowie. Materiały inwentaryzacyjne*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 1988, nr 15, s. 99–111.
- Duschinsky Chaim: **ספר מזכיר נשמות דק"ן אפפפנבאך ע"נ מיינ ועוד קהלות**, *(Gedenkbücher (Memorbücher) von Offenbach a. Main u. anderen deutschen Gemeinden)*, Frankfurt am Main 1924.
- Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem 1971–1997.
- Follprecht Kamila (wyd.): *Ludność żydowska województwa krakowskiego w czasie Sejmu Czteroletniego. Spisy z powiatów krakowskiego, ksiąskiego, lelowskiego i proszowskiego z lat 1790–1792*, Kraków 2008.
- Friedberg Bernhard: **לוחות זכרון**, *Epitaphien von Grabsteinen des israelitischen Friedhofes zu Krakau nebst biographischen Skizzen*, Drohobycz 1897 (zawiera 122 inskrypcje w porządku chronologicznym).
- Friedberg Bernhard: *Neue auf dem jüdischen Friedhof in Krakau aufgefundene Grabschriften*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums” 1900, s. 357–365.
- Friedberg Bernhard: **לוחות זכרון**, *Biographien der Rabbiner, Gelehrten und Gemeindevorsteher zu Krakau, vom Anfang des XVI. Jahrhunderts bis auf die Gegenwart nebst Grabschriften. Beiträge zur Geschichte der Juden in Polen und Deutschland*, Frankfurt am Main 1904, wyd. 2 (zawiera 137 inskrypcji, biogramy i indeks) – reprint: Jerusalem 1969.
- Friedberg Bernhard: **בית עקד ספרים**, Tel Awiw, t. I: 1951, t. II: 1952, t. III: 1954, t. IV: 1956.
- Fürst Julius: *Bibliotheca Judaica. Bibliographisches Handbuch umfassend die Druckwerke der jüdischen Literatur; einschliesslich der über Juden und Judenthum veröffentlichten Schriften mit einer Geschichte der jüdischen Bibliographie sowie mit Indices Versehen*, Hildesheim 1960, reprint wyd. Leipzig 1849–1863.
- Hońdo Leszek: *Inskrypcje starego żydowskiego cmentarza w Krakowie*, cz. I, Kraków 2000.
- Hońdo Leszek: *Nowy Cmentarz Żydowski w Krakowie. Przewodnik*, cz. I, Kraków 2006.
- Hońdo Leszek: *Stary żydowski cmentarz w Krakowie. Historia cmentarza. Analiza hebrajskich inskrypcji*, Kraków 1999.
- Jakimyszyn Anna: *Żydzi krakowscy w dobie Rzeczypospolitej Krakowskiej. Status prawny. Przeobrażenia gminy. System edukacyjny*, Kraków–Budapeszt 2008.
- Jellinek A.: *Worms und Wien. Liturgische Formulare ihrer Todtenfeier aus alter und neuer Zeit und Namensverzeichniss der Wormser Märtyrer aus den Jahren 1096 und 1349*, Wien 1880.
- Jüdisches Lexikon*, t. I–IV (1, 2), Berlin 1927–1930.
- Kaganoff Benzion C.: *A Dictionary of Jewish Names and their History*, London 1978.
- Kaufman Dawid: *Das Memorbuch der Klaussynagoge R. Zacharia ha-Lewi's aus Wien in Mis-snitz*, „Magazin für die Wissenschaft des Judentums” 1890.
- Kaufman Dawid: *Gedenkbuch der Klaussynagoge R. Zacharia ha-Lewi*, „Magazin für die Wissenschaft des Judentums” 1890, s. 289–301.
- Koren-Loeb Tzvia: *Das Memorbuch zu Frankfurt am Main. Erschließung und Kommentierung ausgewählter Themenkreise*, Duisburg–Ramat Gan 2008.

- Krasnowolski Bogusław: *Rozwój urbanistyczny miasta żydowskiego na krakowskim Kazimierzu*, „Krzysztofor. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 1988, nr 15, s. 84–98.
- Krasnowolski Bogusław: *Ulice i place krakowskiego Kazimierza. Z dziejów Chrześcijan i Żydów w Polsce*, Kraków 1992.
- Krengel Emanuel: **שם הגדולים השלם**. *Vielfach vervollständigt und corrigirtes Literarisches Lexikon sämtlicher Rabbiner, Verfasser und deren Werke seit einem Jahrtausend, von dem berühmten Rabbiner Chaim Josef Dawid Asulai aus Jerusalem zum ersten Male 1774 (5534) herausgegeben. Neu edirt mit Hinzufügung sämtlicher Gelehrten, Verfasser und Glaubensmartyrer Krakau's [bis auf die Gegenwart]*, Krakau 1905.
- Lamm Louis: *Das Memorbuch in Buttenwiesen*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums” 1901, s. 540–549.
- Liebkind Henryk: *Modlitwy dla Izraelitów*, Warszawa 1846.
- Löwenstein Leopold: *Das Wiener Memorbuch in der Klausssynagoge in Fürt*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums” 1898, s. 272–278.
- Löwenstein Leopold: *Memorbücher*, „Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland” 1885, s. 194–198, 274–276, 389–391; 1888, s. 88–96.
- Lowe W.H.: *The Memorbook of Nuremberg*, London 1881.
- Mahler Ożjasz: *Przewodnik po żydowskich zabytkach Krakowa*, Kraków 1934.
- Memorbuch zum Gedenken an die jüdischen, in der Schoa umgekommenen Schleswig-Holsteiner und Schleswig-Holsteinerinnen*, Hamburg 1996.
- Modlitwa za dusze zmarłych podczas nabożeństwa w święta uroczyste: Jomkipur, Szmyny-Aceres, ostatniego dnia Pesach i drugiego dnia Szowuos*, Warszawa [Druk. Sikora i Mylnier], [bez daty].
- Neufeld Daniel: *Modły starożytne Izraelitów z komentarzem Morech Derech przez...*, t. I–II, Warszawa 1865.
- Perles Josef: *Das Memorbuch der Gemeinde Pfersee*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums” 1873, s. 508–515.
- Piech Stanisław: *W cieniu kościołów i synagog. Życie religijne międzywojennego Krakowa 1918–1939*, Kraków 1999, s. 286–287.
- Pinner Moses: **מצבות קברות הרבנים ואנשי השם**. *Grabschriften der berühmtesten Männer und Rabbiner in Europa und im heiligen Lande*, Berlin 1861.
- Purin Bernhard (wyd.): *Buch der Erinnerung: das Wiener Memorbuch der Fürther Klaus Synagoge*, Fürth 1999.
- Rejduch-Samek Izabella, Samek Jan (red.): *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. IV: *Miasto Kraków*; cz. VI: *Kazimierz i Stradom. Judaica: bóżnice, budowle publiczne i cmentarze*, Warszawa 1995.
- Rothwand Jakób: *Imiona przez Żydów polskich używane*, Warszawa 1866.
- Salfeld Sigmund: *Martyrologium des Nürnberger Memorbuches*, Berlin 1898.
- Sirat Colette: *Hebrew Manuscripts of the Middle Ages*, Cambridge 2002.
- Spis imion żydowskich*, Warszawa 1928.
- Steinschneider M.: *Jüdische Literatur*, w: J.S. Ersch, J.G. Gruber (wyd.): *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*, Leipzig, 1850, t. XXVII, s. 392.
- Stern Adolf: **ספר ראשי תיבות**. *Handbuch der hebräischen Abbraviaturen*, Orastie 1926.
- Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowski: na rok 1892*, Lwów 1892, s. 699.
- Szematyzm (...) na rok 1898*, Lwów 1898, s. 801.
- Talmudic Encyclopedia*, Jerusalem 1957, t. VIII, s. 603–609 (hasło: **הזכרת נשמות**).
- Untermann Alan: *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, Warszawa 1994.

- Weinberg Magnus: *Untersuchungen über das Wesen des Memorbuches*, „Jahrbuch der Jüdisch-Literarischen Gesellschaft“ 1924, s. 253–320.
- Weinberg Magnus: *Memorbücher*, „Menora“ 1928, s. 697–708.
- Weinberg Magnus: *Die Memorbücher der jüdischen Gemeinden in Bayern*, Frankfurt am Main 1937, 1938.
- Wetstein Feiweil Hirs: פנקסי הקהל בקראקא לקרות ישראל וחכמי רבניו ומנהיגיו בפולניא בככל ובקראקא בפרט (Quellenschriften zur Geschichte der Juden in Polen insbesondere in Krakau), Krakau 1892.
- Wetstein Feiweil Hirs: דברים עתיקים. Materialnien zur Geschichte der Juden in Polen, insbesondere in Krakau, Krakau 1900.
- Wetstein Feiweil Hirs: חליפת מכתבים. Briefwechsel zwischen A.J. Weizenfeld und..., Krakau 1900.
- Wetstein Feiweil Hirs: *Noch ein Wort über die jüngst in Krakau aufgefundenen Grabschriften*, „Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums“ 1901, s. 165–176.
- Wetstein Feiweil Hirs: לתולדות ישראל וחכמי פולין, Kraków 1909.
- Wetstein Feiweil Hirs: „המצפה“, תולדות אנשי שם בקראקא, 1904, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911.
- Wetstein Feiweil Hirs: לקורות היהודים פולין וביחוד בקראקא, Kraków 1918.
- Wibel Johann Christian: *Übersetzung eines alten Fragmenti von einem jüdischen Martyrologio*, w: *Fortgesetzte Sammlung von alten und neuen theologischen Sachen [...] auf das Jahre 1740*, Leipzig 1740.
- Wolf Johann Christoph: *Bibliotheca Hebraea*, Hamburg–Leipzig 1715–1733, t. IV, s. 1203–1213 (Epitaphia Cracoviensia) – reprint New York, London 1967.
- Zunz Jechiel Matitjahu: עיר הצדק. Geschichte der Krakauer Rabbinat vom Anfange des sechzehnten Jahrhunderts bis auf die Gegenwart als Beitrag zur Geschichte der Juden in Polen, Lemberg 1874.
- Zunz Leopold: *Das Gedächtnis der Gerechten*, w: *Zur Geschichte und Literatur*, Berlin 1845, s. 304–458.
- Żbikowski Andrzej: *Żydzi krakowscy i ich gmina*, Warszawa 1994.

SUMMARY

The rich heritage of Cracow Jews includes Hebrew manuscripts, which served, among others, in the synagogue liturgy. They were commentaries of biblical, Talmudic or legal texts as well as administrative documents. Although Hebrew manuscripts are stored in the collections of The University Library, The Princes Czartoryski Museum and The National Museum in Cracow, none of them have been published as yet. Moreover, until today, proper research has not been conducted in order to determine where else such documents are stored (e.g., whether they could be found in Church collections).

Memorbuch is a term for the memorial book, read in total or in part during the ceremony of the remembrance of the deceased (Hebrew: הזכרת נשמות – *hazkarat neshamot*). In fact, it was the only book used in the synagogue, which used to be handwritten even after the invention of print had been introduced. The Cracow *Memorbuch* consists of sixteen sheets of paper with no water marks. Unfortunately, the title page, which should include the information on the founder and the users, has not been preserved. In the Jewish National and University Library in Jerusalem it is catalogued as the following: ספר הזכרת נשמות (אלמימר) של בית כנסת בקראקא (The Memorial Book of the synagogue in Cracow). However, upon a closer examination of its content, one can determine that the book used to belong to *beth ha-midrash* of Meir Kalisher, a Cracow *dayan*.

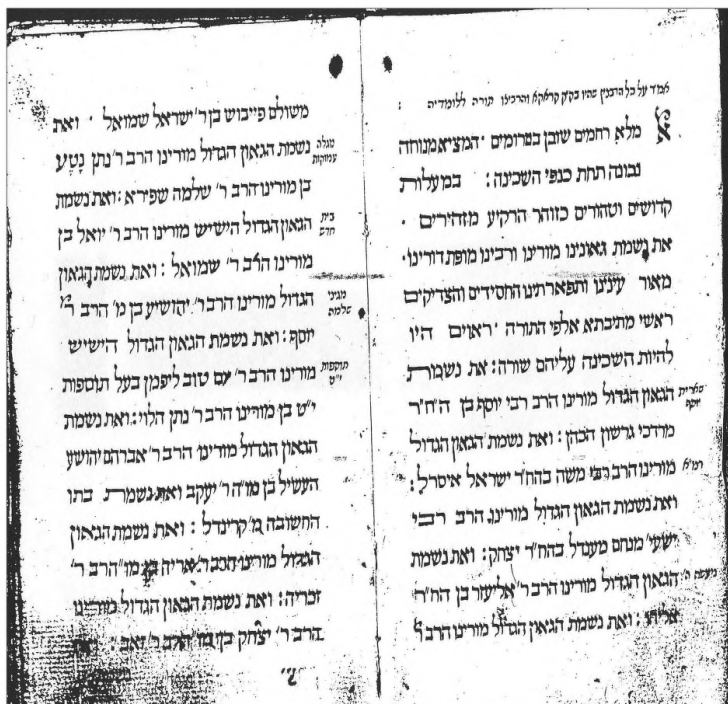
The Book consists of 382 names of the deceased written in three parts. It opens with the names of Cracow rabbis, beginning from Joseph, the son of Gershon, who died in 1592, and ending with Haim Arie Horowitz, who died in 1904 (pages 1–4). The second part consists of the names of the men of *beth ha-midrash* (pages 5–15). On page 15, there begin the entries of the names of women who contributed financially to the *beth ha-midrash*, thus the subtitle. Yet, on further pages one finds entries of the names of men. Only later, on pages 24–28, do we find names of women again. The Book does not include a martyrology, that is, a list of Cracow martyrs, which used to be a typical section of a *Memorbuch*. All entries are accompanied by liturgical prayers, including *Mi She-Barach* (a blessing of the person called to read from the Torah), *El Male Rachamim* or *Av Ha-Rachamim*.

The dates of entries in the *Memorbuch* are between the years 1810–1929. The oldest date included relates to Arie Leib, the son of Yaakov, who died in 1810, whereas the last entry is Yoseph Cipes, who died in 1929. It was possible to identify the person of the first male name amongst those of the *beth ha-midrash*, that is Yechiel Löw, from Berlin, who died in Cracow in 1793. It might mean that the *Memorbuch* was created soon after that date. The reason behind this supposition is that the list of Cracow rabbis (that is, the first part) was made by the same person, namely the Book's first writer, Moshe Arie Leib, who died in 1776. The name of the second entry, that of Yicchak, the son of Mordechai, who died in 1799, was made by the same writer, but possibly some time later. The next entry, that of Tzvi David, who died in 1831, was written by a different hand.

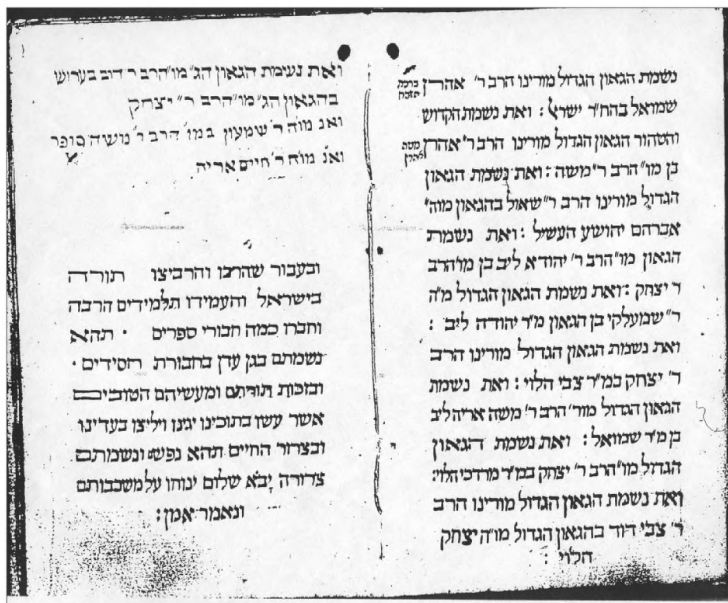
The identification of people mentioned in the document is very difficult. Already the name of The *Beth Ha-Midrash* of Mayer Dayan is doubtful since the name Mayer is spelled differently in various documents. For instance, the anathema against the Chassidim from the year 1785 was signed by Mayer Kalisher, whereas in the census of the town of Kazimierz from the year 1790 he is signed as Mayor Lewkowicz in one place and as Maier Kaliski Lewkowicz in another. The difficulty also derives from the fact that, apart from the different names in the sources, in the Jewish documents the names were written in a particular way. The identity of people inscribed in a *Memorbuch* is determined by their name and their father's name. Only a few people's names are accompanied by surnames, nicknames and the dates of death.

Tłum. Agata Kroh

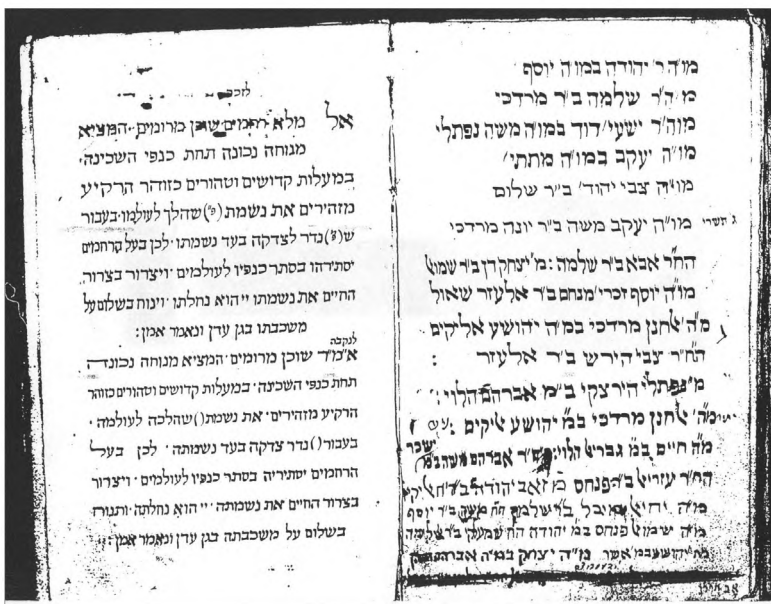
Pierwsza i druga strona Memorbuch

Trzecia i czwarta strona Memorbuch

Dziewiętnasta i dwudziesta strona *Memorbuch*

Dwudziesta pierwsza i dwudziesta druga strona *Memorbuch*

Plan remontu budynku bejt hamidraszu z 1825 roku
(ze zbiorów Archiwum Państwowego w Krakowie)

Współczesne zdjęcie domu, gdzie mieścił się bejt hamidrasz (fot. L. Hońdo)

MEMORBUCH

(tekst)

A ponieważ dawały pieniądze na kasę dobroczynności
bejt hamidraszu za wspomnienie ich dusz, w nagrodę
za to będą ich duszą włączone
w wieniec życia razem z duszami Sary
Riwki, Racheli i Lei z resztą sprawiedliwych (kobiet),
które są w rajskim ogrodzie i mówmy: amen!

Ojciec miłosierdzia⁹², zasiadający w niebie i tak dalej...

---

⁹² Początek modlitwy *Aw rachamim*.

כ"ט

בעבור שניתן מעות לקופת הצדקה
דבה"מ בעד הזכרת נשמתן בשכר
זה תהיינה נשמותיהן צרורות
בצרור החיים עם נשמת שרה
רבקה רחל ולאח ושאר צדקניות
שבגן עדן ונאמר אמן :

אז הרחמים שוכן מרומים וכו'

Niewiasta Nucha, córka pana Szbataja, żona Abrahama Cipesa,
27 kislew 679⁸⁹.

Niewiasta Frajda, córka pana Josefa, żona Benjamina⁹⁰.

Ezry Cipesa, 28 tiszi 680⁹¹.

---

⁸⁹ Nucha Cipes, zm. 1 grudnia 1918 r.

⁹⁰ Wpis wykreślony.

⁹¹ Frajda Cipes, zm. 22 października 1919 r. Była najpierw sekretarzem (1892 r.), a później prezesem *Stowarzyszenia Pań Izraelickich dla Wychowania Ubogich Sierot Izraelickich w Krakowie*, założonego w 1874 r.; por. *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowski: na rok 1892*, Lwów 1892, s. 699; *Szematyzm (...) na rok 1898*, Lwów 1898, s. 801.

כ"ח

האשה נִיחָא ב"ר שְׁבִתִּי א"ר אֲבִרְחָם צִיפְעָס

כ"ז כִּסְלוֹ תִרְע"ט

האשה פִּרְיָדָה ב"ר יוֹסֵף א"ר בְּנִימִין

עוֹזֵר צִיפְעָס כ"ה תִּשְׁרִי תר"ף

Niewiasta Malka, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehudy.
Niewiasta Cyrla, córka chawra, pana Jehudy.
Niewiasta Paja Glikla, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Cwi.
Niewiasta Riwka, córka pana Manele.
Niewiasta Frajdel, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza, pana Icchaka.
Dziewczynka Necha Tajbel, córka chawra, pana Icchaka Szimszona. Zmar-
ła 11 adar II 603⁸⁷.
Niewiasta Chana Malka, córka chawra, pana Mosze.
Niewiasta Roza, córka naszego nauczyciela Eljakima Gecla.
Niewiasta Fajgel, córka chawra, pana Petachji.
Niewiasta Miriam, córka pana Dawida.
Niewiasta Zisel, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Jakowa.
Niewiasta Rela, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Jochanatana.
Niewiasta Debora, córka pana Jony Mordechaja.
Niewiasta Fajgel Bajla, córka pana Jakowa Mosze, 26 szwat.
Niewiasta Chana, córka pana Naftalego, 16 nisan 668⁸⁸.
Niewiasta Ester Perla, córka pana Josefa Cwi.

---

⁸⁷ Necha Tajbel, zm. 13 marca 1843 r. W księdze metrykalnej zapisano, że była panną lat 16, córka Jozefa i Hany Tabłów, „już dawniej zmarłych bez posesji”.

⁸⁸ Chana Ohrenstein, zm. 17 kwietnia 1908 r. w wieku 75 lat. W metryce podano, że była wdową i bez zatrudnienia w Krakowie.

כ"ז

האשה מלכה בת מו"ה יהודה
האשה צירל בת הח"ר יהודה
האשה פייעה גליקל בת מו"ה צבי :
האשה רבקה בת ר' מנלי :
האשה פריידל בת מו"ה ר' יצחק
הילדה נעחא טייבל בת הח"ר יצחק שמשון [נפטרת י"א אדר שני תר"ג]
האשה חנה מלכה בת הח"ר משה :
האשה רוזה בת מ' אליקים געצל
האשה פיגל בת הח"ר פתחי'
האשה מרים בת ר' דוד
האשה זיסלי בת מו"ה יעקב
האשה רעלא בת מו"ה יהונתן [ת' רעלע בת יהונתן]
האשה דבורה בת ר' יונה מרדכי
האשה פיגל בילא ב"ר יעקב משה כ"ו שבט
האשה חנה ב"ר נפתלי ט"ז ניסן תרס"ח
האשה אסתר פערל בת ר' יוסף צבי

Niewiasta Necha, córka pana i mistrza Jehudy Leiba.
Niewiasta Lepsza, córka pana i mistrza Jehudy.
Niewiasta Miriam, córka chawra, pana Isera.
Niewiasta Debora, córka pana Mordechaja.
Niewiasta Riwka, córka pana Jakowa Cwi.
Niewiasta Riwka, córka pana Barucha ha-Kohen.
Niewiasta Lea, córka pana Mosze. Niewiasta Lea, córka pana Chaima.
Niewiasta Judes, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Aleksandra.
Niewiasta Ester, córka pana Mosze.
Niewiasta Gitel, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Elchanana,
27 ijar.
I jej córka Hinda, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Jekele,
8 kislew.
Niewiasta Elkel, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Cwi, 21 adar.
I jej córka, niewiasta Chawa, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza
Szłomo Zelmana, 16 siwan.
Niewiasta Fajgel, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza, pana Mosze.
Niewiasta Gitel Chana, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Szłomo.

כ"ו

האשה נעחא בת הר"ר יהודא ליב [יא"פ]
האשה ליפשה בת הר"ר יהודה
האשה מרים בת הר"ר איסר
האשה דבורה בת ר' מרדכי
האשה רבקה בת ר' יעקב צבי :
האשה רבקה בת ר' ברכי' הכהן
האשה לאה בת ר' משה : האשה לאה בת ר' חיים
האשה יודיס בת מו"ה אלכסנדר
האשה אסתר בת ר' משה
האשה גיטל בת מו"ה אלחנן [ך"ז אייר]
ובתה הינדא בת מו"ה יעקלי [ס' כסליו]
האשה עלקיל בת מו"ה צבי [ך"א אלול]
ובתה האשה חוה בת מו"ה שלמה זלמן [ט"ז סיון]
האשה פיגל בת מו"ה ר' משה
האשה גיטל חנה בת מו"ה שלמה [ה' ניסן]

Niewiasta Doba, córka pana Manele wiernika.
Niewiasta Perla, córka pana Arona ha-Lewi.
Niewiasta Simcha, córka pana Jechezkiela.
Niewiasta Rela, córka pana Szlomo.
Dziewczynka Frajdel, wnuczka pana Meira dajna.
Niewiasta Estera, córka pana Arona ha-Lewi.
Niewiasta Riwka Hadasa, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Abrahama (1 dnia Nowego Roku).
Niewiasta Gela, córka pana i mistrza Jakowa.
Niewiasta Trajndel, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehudy.
Dziewczynka Cyrel, wnuczka pana Meira dajana.
Niewiasta Gitel, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehudy Leiba.
Niewiasta Chaja, córka pana Issachara Bera Sagal.
Niewiasta Gitel, córka zmarłego, pana i mistrza Lejzora Segal.
Niewiasta Chaja, córka pana Joela, błogosławionej pamięci!
Niewiasta Ajdel, córka pana Meira dajana.

כ"ה

האשה דאבה בת ר' מנלי נאמן [יא"ט]
האשה פערל בת ר' אהרן הלוי
האשה שמחה בת ר' יחזקאל
האשה רעלא בת ר' שלמה
הילדה פריידל נכד ר' מאיר דיין
האשה אסתר בת ר' אהרן הלוי
האשה רבקה הדס' בת מו"ה אברהם [יוס א' דז"ה]
האשה געלא בת הר"ר יעקב
האשה טריינדל בת מו"ה יהודה
הילדה צירל נכד ר' מאיר דיין
האשה גיטל בת מו"ה יהודה ליב
האשה חי' בת ר' יששכר בער סג"ל
האשה גיטל בת המנו' הר"ר ליזר סג"ל
האשה חי' בת ר' יואל ז"ל :
האשה אידל בת ר' מאיר דיין :

Niewiasta Jachnet, córka chawra, pana Icchaka.
Niewiasta Kranjdel, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Jakowa.
Niewiasta cnotliwa, pani Ela, córka
naszego nauczyciela, pana i mistrza, pana Josefa, ślubowała na ten bejt
hamidrasz
i pewną sumę na książki i pewną sumę na wieczne światło.
Niewiasta Chaja, córka naszego nauczyciela, pana i mistrza Menachema
Mana.
Niewiasta Frajdel, córka pana Bera Rakowera.
Niewiasta Rechel, córka pana Dawida.
Niewiasta Riwka, córka pana Meira dajana.
Niewiasta Rela, córka pana Abrahama.
Niewiasta Sara, córka Hilela dajana⁸⁶.
Niewiasta Fajgel, córka Hilela dajana.
Niewiasta Hinda, córka pana Jehudy Leiba.
Niewiasta Sara, córka pana Jony.
Niewiasta Riwka, córka pana Zew ha-Kohen.

---

⁸⁶ Jej brat Becalel był nazywany Hilelowicz. Był jednym z przełożonych gminy, wybrany do zarządu gminy w latach 1803 i 1806; M. Bałaban: *Historia Żydów*, t. II, s. 567. W metrykach występuje jako Becalel Hilel Rosenzweig. Według Friedberga, zm. 27 grudnia 1811 r.; B. Friedberg: *זכרון לרחוק*, nr 105, s. 89. W księdze zgonów: 19 stycznia 1812 r. Z kolei drugi brat Jehuda Leib, który był seniorem i ławnikiem gminy, zm. 2 sierpnia 1824 r.

כ"ד

האשה יאכנט בת הח"ר יצחק
האשה קרינדל בת מו"ה יעקב
האשה הצנועה מרת עלא בת
מו"ה ר' יוסף נדרה בה"מ הלז
וסך מסוים על ספרים וסך מסוים על נ"ע
האשה חיי' בת מו"ה מנחם מן :
האשה פריידל בת ר' בער ראקוור
האשה רעכיל בת ר' דוד
האשה רבקה בת ר' מאיר דיין
האשה רעלא בת ר' אברהם
האשה שרה בת ר' הילל דיין
האשה פיגל בת ר' הילל דיין
האשה הינדא בת ר' יהודה ליב
האשה שרה בת ר' יונה :
האשה רבקה בת ר' זאב הכהן

Jakow Jehuda, syn Szmuela Menachema⁸⁰.

Jechiel Baruch, syn Issachara Zagana.

Pan Dawid, syn Jehudy.

Wielki pan Josef, syn Menachema [8 nisan 676⁸¹].

Jekutiel, syn Icchaka Kalonimusa⁸².

I dusza pana Benjamina Ezera, syna pana Abrahama Cipesa,
22 tewt 689⁸³.

Młodzieniec Josef, syn pana Benjamina Ezry [8 szwat 689⁸⁴].

Pan Abraham, syn pana Icchaka ha-Kohen.

I dusza pana Icchaka, syna pana Abrahama Mordechaja Normana Segal
[14 marcheszwan].

I dusza Aleksandra Dawida, syn pana Icchaka Saula Optikera.

I dusza pana Arona, syn pana Szlomo Rotenberga.

I dusza pana Jechezkiela, syna pana Saula ha-Kohen.

I dusza pana Szaloma Chaima, syna pana Israela Jehudy ha-Lewi.

I dusza pana Mosze Jehudy, syna pana Szymona.

I dusza pana Zew, syn pana Mordechaja.

I dusza pana Abrahama Saula, syna pana Becalela Dow.

I dusza pana Gerszona, syna pana Abrahama Saula.

I dusza pana Jehudy, syna pana Szymona.

I dusza pana, mistrza Pinchasa Elijahu, syna pana Mosze Jakowa⁸⁵.

---

⁸⁰ Wpis przekreślony.

⁸¹ Josef, syn Menachema, zm. 11 czerwca 1916 r.

⁸² Wpis wykonany ołówkiem i przekreślony.

⁸³ Benjamin Ezra Cipes, zm. 4 stycznia 1929 r.

⁸⁴ Josef Cipes, zm. 19 stycznia 1929 r.

⁸⁵ Pinchas Elijahu Dembitzer (1849–1920), krakowski dajan (od 1890 r.), zwierzchnik sądu rabinackiego (1910–1920). Pełnił funkcję rabina w synagodze postępowej. Autor: **גבעת פנחס**, Kraków 1925.

כ"ג

יעקב יהודה בן שמואל מנחם
[יחיאל] ברך בן ישוכר זאגאן
ר' דוד בן יהודה
הרב ה"ג יוסף בן מנחם [ח' ניסן תרע"ו]
יקותיאל בן יצחק קלונימוס
וא"נ ר' בנימין עוזר ב"ר אברהם ציפעס
כ"ב טבת תרפ"ט
הבחור יוסף ב"ר בנימין עוזר [ח' שבט תרפ"ט]
ר' אברהם ב"ר יצחק הכהן
וא"נ ר' יצחק ב"ר אברהם מרדכי נארמאן סג"ל [י"ד מרחשון]
וא"נ אלכסנדר דוד ב"ר יצחק שאול אפטייקר
וא"נ ר' אהרן ב"ר שלמה ראטענבערג
וא"נ ר' יחזקאל ב"ר שאול הכהן
וא"נ ר' שלם חיים ב"ר ישראל יהודה הלוי
וא"נ ר' משה יהודה ב"ר שמעון
וא"נ ר' זאב ב"ר מרדכי
וא"נ ר' אברהם שאול ב"ר בצלאל דוב
וא"נ ר' גרשון ב"ר אברהם שאול
וא"נ ר' יהודה ב"ר שמעון
וא"נ הרב ר' פנחס אלי' ב"ר משה יעקב

Dla mężczyzny:

Boże pełen miłosierdzia, mieszkający na wysokościach! Niech znajdzie prawdziwe ukojenie pod skrzydłami (Boskiej) obecności na wysokościach świętych i czystych jak blask świecącego firmamentu dusza (... syna ...), który odszedł do swej wieczności. A ponieważ ofiarował dobroczynność za swoją duszę, dlatego pan Miłosierny skryje go w cieniu swych skrzydeł na wieki i będzie włączona w wieniec życia jego dusza. Oby Wiekuisty stał się jego udziałem! I spocznie w pokoju na swoim łożu w rajskim ogrodzie. I mówmy: amen!

Dla kobiety:

Boże pełen miłosierdzia, mieszkający na wysokościach! Niech znajdzie prawdziwe ukojenie pod skrzydłami (Boskiej) obecności na wysokościach świętych i czystych jak blask świecącego firmamentu dusza (... córki ...), która odeszła do swej wieczności. A ponieważ ofiarował(a) dobroczynność za swą duszę, dlatego pan Miłosierny skryje ją w cieniu swych skrzydeł na wieki i będzie włączona w wieniec życia jej dusza. Oby Wiekuisty stał się jej udziałem! I spocznie w pokoju na swym łożu w rajskim ogrodzie. I mówimy: amen!

כ"ב

לזכר

אל מלא רחמים שוכן במרומים המציא
מנוחה נכונה תחת כנפי השכינה :
במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע
מזהירים את נשמת (פ') שהלך לעולמו בעבור
ש (צ) נדר לצדקה בעד נשמתו : לכן בעל הרחמים
יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור
החיים את נשמתו יי הוא נחלתו וינוח בשלום על
משכבתו בגן עדן ונאמר אמן :

לנקזה

אמ"ר שוכן במרומים המציא מנוחה נכונה
תחת כנפי השכינה : במעלות קדושים וטהורים כזוהר
הרקיע מזהירים : את נשמת ( ) שהלכה לעולמה
בעבור ( ) נדר צדקה בעד נשמתה : לכן בעל
הרחמים יסתירה בסתר כנפיו לעולמים ויצרור
בצרור החיים את נשמתה יי הוא נחלתה ותנוח
בשלום על משכבתה בגן עדן ונאמר אמן :

Nasz nauczyciel, pan i mistrz, pan Jehuda, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Josefa.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz, pan Szlomo, syn pana Mordechaja.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz, pan Jeszaja Dawid, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Mosze Naftalego.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jakow, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Matitajhu.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Cwi Jehuda, syn pana Szaloma.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jakow Mosze, syn pana Jony Mordechaja, 3 tiszri.

Chawer, pan Aba, syn pana Szaloma. Nasz nauczyciel Icchak, syn pana Szmuela.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Josef Zacharia Menachem, syn naszego nauczyciela, pana Elazara Saula.

Nasz nauczyciel, pan Elachanan Mordechaj, syn naszego nauczyciela, pana Jehoszuy Eljakima.

Chawer, pan Cwi Hirsch, syn pana Elazara.

Nasz nauczyciel Naftali Hercke, syn naszego nauczyciela Abrahama ha-Lewi.

Nasz nauczyciel, pan Elchanan Mordechaj, syn naszego nauczyciela Jehoszuy Eljakima.

Nasz nauczyciel, pan Chaim, syn naszego nauczyciela Gabriela ha-Lewi.

Chawer, pan Abraham Mosze, syn naszego nauczyciela Issachara.

Chawer, pan Ezreil, syn pana Pinchasa. Nasz nauczyciel Zew Jehuda, syna chawra Eljakima.

Nasz nauczyciel, pan Jechiel Michael, syn pana Szlomo. Chawer Mosze, syn pana Josefa.

Nasz nauczyciel, pan Szmuel Pinchas, syn naszego nauczyciela Jehudy.

Chawer Szelke, syn pana Szlomo.

Nasz nauczyciel, pan Jehoszua, syn naszego nauczyciela Aszera. Nasz nauczyciel, pan Icchak, syn naszego nauczyciela, pana Abrahama ha-Kohen.

[Dembitzer⁷⁸].

[19 aw 633⁷⁹].

---

⁷⁸ Wpis wykreślony. Nad nim nazwisko: Dembitz(er).

⁷⁹ Data śmierci wskazuje na Icchaka Kalonimusa Dembitzera, zm. 19 aw 633, czyli 12 sierpnia 1873 r. Mimo skreślenia rzeczywiście widać, że wpis dotyczył Icchaka Kalonimusa Dembitzera.

כ"א

מו"ה ר' יהודה במו"ה יוסף
מוה"ר שלמה ב"ר מרדכי
מוה"ר ישעי' דוד במו"ה משה נפתלי
מו"ה יעקב במו"ה מתתי'
מו"ה צבי יהוד' ב"ר שלום
מו"ה יעקב משה ב"ר יונה מרדכי [ג' תשרי]
הח"ר אבא ב"ר שלמה : מ' יצחק דן ב"ר שמואל
מו"ה יוסף זכרי' מנחם ב"ר אלעזר שאול
מו"ה אלחנן מרדכי במ"ה יהושע אליקים
הח"ר צבי הירש ב"ר אלעזר :
מ' נפתלי הירצקי ב"מ אברהם הלוי :
מ"ה אלחנן מרדכי ב"מ יהושע אליקים : [...]
מ"ה חיים ב"מ גבריאל הלוי : המ"ר אברהם משה ב"מ ישכר
הח"ר עזריאל ב"ה פנחס כ' זאב יהודה ב"ה אליקים
מ"ה יחיאל איכל ב"ר שלמה הח' משה ב"ר יוסף
מ"ה שמואל פנחס ב"מ יהודה הח' שמעלקי ב"ר שלמה
מ"ה יהושע ב"מ אשר מ"ה יצחק במ"ה אברהם הכהן
י"ט אב תרל"ג דעמביצ'
[מ"ה יצחק קלונימוס במ"ה יקותאל הח"ר זלמן ב"ר נפתלי]

Chawer, pan Icchak Jona, syn chawra, pana Zew.
 Chawer, pan Mosze, syn chawra, pana Benjamina ha-Kohen.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Abraham, syn naszego nauczyciela, pana
 i mistrza Aszera Lemla.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Abraham, syn naszego nauczyciela, pana
 i mistrza Szlomo Zelmana.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Josef Cwi, syn pana Icchaka Efraima.
 Chawer, pan Elazar, syn chawra, pana Zew Wolfa [19 cheszwan].
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Icchak Jona, syn naszego nauczyciela, pana
 i mistrza Abrahama.
 Nasz nauczyciel, pan Jakow Kopel, syn naszego nauczyciela, pan Icchaka.
 Nasz nauczyciel, pan Abraham, syn naszego nauczyciela, pana Arona.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Efraim Fiszel, syn chawra, pana Jehudy.
 Chawer, pan Meir, syn pana Issachara.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Simche, syn pana Elijahu.
 Nasz nauczyciel, pan Mosze Mordechaj, syn naszego nauczyciela, pana
 i mistrza Zew Jehudy.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mosze Mordechaj, syn pana Jehudy.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mosze Jakow, syn naszego nauczyciela, pana
 i mistrza Jekutiela [Dembitzer, 20 menachem 623⁷⁷].
 Chawer Simche Mosze, syn naszego nauczyciela, pana Jakowa.

---

⁷⁷ Mosze Jakow Dembitzer, zm. 5 sierpnia 1863 r. Krakowski dajan. Autor: מִימֵי הָדָרֶת, Lwów 1866.

כ'

הח"ר יצחק יונה בהח"ר זאב
הח"ר משה בהח"ר בנימן הכהן
מו"ה אברהם במו"ה אשר לעמל
מו"ה אברהם במו"ה שלמה זלמן
מו"ה יוסף צבי ב"ר יצחק אפרים
הח"ר אלעזר בהח"ר זאב וואלף [י"ט חשוון]
מו"ה יצחק יונה במו"ה אברהם
מו"ה יעקב קאפל במו"ה יצחק
מו"ה ר' אברהם במו"ה אהרן
מו"ה אפרים פישל בה"ה יהודה
הח"ר מאיר ב"ר ישכר
מו"ה שמחה ב"ר אליהו
מו"ה משה מרדכי במו"ה זאב יהודה
מו"ה משה מרדכי ב"ר יהודה
מו"ה משה יעקב במו"ה יקותיאל [דעמביצר : ד' מנחם תרכ"ג]
החבר ר' שמחה משה במו"ה יעקב

I dusza naszego nauczyciela, pana i mistrza Meira Elazara, syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Icchaka.
 Pan i mistrz Israel, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Josefa.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Dawid Jehuda, syn pana Cwi.
 Chawer, pan Aba, syn pana Icchaka ha-Kohen.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jehuda, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Abrahama⁶⁸.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Menachem, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Josefa.
 I dusza naszego nauczyciela, pana i mistrza Abrahama, syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehudy [27 aw 658⁶⁹].
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Chaim, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Issachara.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Pinchas Josef, syn pana Jakowa.
 Pan Abraham, syn pana Nachmana⁷⁰.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Abraham, syn pana Nachmana.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Meir, syn Dawida⁷¹.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Eljakim Gecel, syn pana Jony Mordechaja.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jakow Josef, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Zew.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Aron, syn pana Dawida.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jehuda Arie, syn pana Szlomo [21 elul 657⁷²].
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jehuda Meir, syn pana Mosze.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szlomo, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Szmuela [2 siwan 679⁷³].
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Ezriel, syn pana Mosze Jehudy [szóstego elul 664]⁷⁴
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Ezriel, syn pana Mosze Jehudy [szóstego elul 664]⁷⁵]⁷⁶.

---

⁶⁸ Wpis przekreślony.

⁶⁹ Abraham Goldgart, zm. 15 sierpnia 1898 r. w wieku 71 lat. W metryce podano, że był właścicielem realności.

⁷⁰ Wpis „na brudno”.

⁷¹ Nad werselem wpis „na brudno”. Tylko podane imię: Meir.

⁷² Jehuda Arie Hahn, zm. 18 września 1897 r. w wieku 83 lat.

⁷³ Szlomo Blonder, zm. 11 maja 1899 r.

⁷⁴ Wpis „na brudno”.

⁷⁵ Ezriel Rippe, zm. 17 sierpnia 1904 r. w wieku 86 lat. W metryce zapisane jest jego imię Izrael. Podano także, że był bez zatrudnienia.

⁷⁶ Ostatni werset jest powtórzeniem, dlatego został przekreślony.

[וא"נ] מו"ה מאיר אלעזר במו"ה יצחק
הרב ר' ישראל במו"ה יוסף
מו"ה דוד יהודה ב"ר צבי
הח"ר אבא ב"ר יצחק הכהן
מו"ה יהודה במו"ה אברהם
מו"ה מנחם במו"ה יוסף
וא"נ מו"ה אברהם במו"ה יהודה [כ"ז אב תרנ"ח]
מו"ה חיים במו"ה ישכר
מו"ה פינחס יוסף ב"ר יעקב
מר' אברהם ב"ר נחמן
מו"ה אברהם ב"ר נחמן
מו"ה מאיר בן דוד
מו"ה אליקים געצל ב"ר יונה מרדכי
מו"ה יעקב יוסף במו"ה זאב
מו"ה אהרן ב"ר דוד
מו"ה יהודה אריה ב"ר שלמה [כ"א אלול תרנ"ז]
מו"ה יהודה מאיר ב"ר משה
מו"ה שלמה במו"ה שמואל [ב' סיון תרנ"ט]
מו"ה עזריאל ב"ר משה יהודה [ו' אלול תרס"ד]
מו"ה עזריאל במו"ה משה יהודה [וי"ו אלול תרס"ד]

Nasz nauczyciel, pan Israel Cwi, jego syn Icchak Jona.
 Chawer Naftali, syn pana Szlomo Zelman.
 Chawer, pan Szlomo Zelman, syn pana Naftalego.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Icchak Kalonimus, syn pana Jekutiela Zelmana [Dembitzer, 19 menachem 633⁶¹].
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szymon, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Abrahama Meira [Orenstein, 8 marcheszwan].
 Chawer, pan Fiszel, syn pana Zeliga. Nasz nauczyciel, pan i mistrz Chaninia Lipman, syn pana Zew.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mosze Meir, syn pana Cwi.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szmuel Menachem, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Natana [4 tewart⁶², kantor bejt hamidraszu].
 Nasz nauczyciel Becalel Ber, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Jechiela⁶³ [4 tewart 440].
 Nasz nauczyciel Abraham Mordechaj Mosze, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Josefa Kalonimusa ha-Lewi.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Abraham, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehudy [19 tewart].
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz (Jekutiel) Joel, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Jekutiela⁶⁴.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mosze, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Chanocha.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Issachar, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Mosze.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Chaim Jehoszua, syn pana Mosze ha-Kohen, 29 aw.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Issachar Ber, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Abrahama Simche [2 tamuz].
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jatsze, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehoszuy kantora bejt hamidraszu [15 nisan 646⁶⁵].
 Chawer, pan Aba, syn pana Icchaka ha-Kohen.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szymon, syn pana Mosze Jehudy, błogosławionej pamięci! adar drugi 646⁶⁶.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz, pan Israel, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Josefa⁶⁷.
 Nasz nauczyciel, pana i mistrza, pan Meir Elazar, syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Icchaka.

⁶¹ Icchak Kalonimus Dembitzer, zm. 12 sierpnia 1873 r.

⁶² Szmuel Menachem Gemeiner, zm. 20 grudnia 1876 r. (kantor *bejt hamidraszu*).

⁶³ Becalel Ber Leinkram, zm. 19 grudnia 1879 r. w wieku 66 lat. W metryce podano, że był bez zatrudnienia.

⁶⁴ Joel Dembitzer, zm. 29 kwietnia 1879 r. w wieku 48 lat. Nauczyciel religii. Autor: *מפלת עיר הצדק*, bez daty i miejsca druku, (recenzja i uzupełnienie: J.M. Zunz: *עיר הצדק. Geschichte der Krakauer Rabbinat vom Anfange des sechzehnten Jahrhunderts bis auf die Gegenwart als Beitrag zur Geschichte der Juden in Polen, Lemberg 1874*). M. Bałaban podaje, że przypisywano ten tekst starszemu bratu, Chaimowi Natanowi Dembitzerowi; por. M. Bałaban: *Historia Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304–1868*, t. I: 1931, s. 562.

⁶⁵ Jatsze, syn Jehoszuy, zm. 20 kwietnia 1886 r. Trudno o jednoznaczną identyfikację osoby. W księdze zgonów jest podane, że tego dnia zmarł Izak Eichler, lat 67 (ubogi z ochrony starców). Brak jednak imienia ojca.

⁶⁶ Brak dziennej daty powoduje, że trudno jednoznacznie podać, o jaką osobę chodzi. W miesiącu adar II zmarł na przykład Szymon Sare (zm. 27 marca 1886 r.). W księdze zgonów nie ma jednak informacji, kto był jego ojcem.

⁶⁷ Dwa ostatnie wersety wykonane ołówkiem kursywą. Na następnej stronie wykonane atramentem pismem kwadratowym, co potwierdza, że najpierw wpisywano „na brudno”, a później „na czysto”.

י"ח

מו"ה ישראל צבי בנו ה' יצחק יונה
הח' נפתלי ב"ר שלמה זלמן
הח"ר שלמה זלמן ב"ר נפתלי
מו"ה יצחק קלונימוס ב"ר יקותיאל זלמן [דעמביצר י"ט מנחם תרל"ג]
מו"ה שמעון במו"ה אברהם מאיר [אורנעשטיין ח' מרחשון]
הח"ר פישל ב"ר זעליג מו"ה חנני' ליפמן ב"ר זאב
מו"ה משה מאיר בן צבי
מו"ה שמואל מנחם במו"ה נתן : [ד' טבת ש"ץ דבהמ"ד]
מ' בצלאל בער במו"ה יחיאל [ד' טיבת תר"מ]
מ' אברהם מרדכי משה במו"ה יוסף קלונמ[ס הלוי]
מו"ה אברהם במו"ה יהודא י"ט טבת
מו"ה (יקותיאל) יואל במו"ה יקותיאל
מו"ה משה במו"ה חנוך
מו"ה ישכר במו"ה משה
מו"ה חיים יהושע ב"ר משה הכהן כ"ט אב
מו"ה ישכר בער במו"ה אברהם שמחה [ב' תמוז]
מו"ה איטשה במחור"ר יהושיע ש"ץ
דביהמ"ד [ט"ו ניסן תרמ"ו]
מו"ה שמעון ב"ר משה יהודה ז"ל [אדר שני תרמ"ו]
מו"ה הרב ישראל במו"ה יוסף
מו"ה מאיר אלעזר במו"ה יצחק

na dzień Jom Kipur

Który błogosławił naszych ojców, Abrahama, Icchaka i Jakuba, niech po-
błogosławi
Pana (... syna ...) za to, że odszedł ku chwale Boga, na cześć Tory
i na cześć Dnia Sądu. A w nagrodę za to, Święty, błogosławiony On, ustrze-
że ich i ocali
od wszelkiego ucisku i niedoli, od wszelkiej plagi i choroby. I zapisze ich
i przypieczętuje
na życie szczęśliwe w tym (tego dnia) Dniu Sądu wraz z całym Izraelem,
jego braćmi.
I mówimy: amen!

Który błogosławił naszych ojców, Sarę, Riwkę, Rachelę i Leę, niech
Pobłogosławi niewiastę (..., córkę ...) za to, że jej małżonek (...) ślubował
podarunek za nią (...). A w nagrodę za to, Święty, błogosławiony On, ustrze-
że je i ocali
I zapisze je i przypieczętuje na życie szczęśliwe w tym (tego dnia) Dniu
Sądu
wraz z całym Izraelem, jego braćmi. I mówimy: amen!

na trzy święta Pielgrzymie

Który błogosławił naszych ojców, Abrahama, Icchaka i Jakuba, niech po-
błogosławi (...) za to,
że odszedł ku chwale Boga, na cześć Tory i na cześć święta (Pielgrzymiego).
A w nagrodę za to, Święty, błogosławiony On, ustrzeże ich i ocali od wszel-
kiego ucisku i niedoli, od wszelkiej plagi i choroby.
I ześle błogosławieństwo w wszelkim czynie ich rąk i pozostaną czystymi
na święta Pielgrzymie wraz z całym Izraelem, jego braćmi. I mówi-
my: amen!

za przełożonych

Który błogosławił naszych ojców, Abrahama, Icchaka i Jakuba, niech po-
błogosławi wszystkich dostojników, przełożonych
i całą świętą gminę za to, że ofiarował podarunek za nich.
A w nagrodę za to, Święty, błogosławiony On, ustrzeże ich i ocali od wszel-
kiego ucisku i niedoli, od wszelkiej plagi i choroby, i tak dalej
wraz z całym Izraelem, jego braćmi. I mówimy: amen!

ל"כ

מ"י שבירך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את
 ר (פב"פ) בעבור שהלך לכבוד המקום ולכבוד התורה
 ולכבוד יום הדין : ובשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו
 מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה ויכתבהו ויחתמהו
 לחיים טובים בזה (היום) יום הדין עם כל ישראל אחיו
 ונאמר אמן :

מ"י שבירך אבותינו שרה רבקה רחל ולאה הוא
 יברך את האשה (פב"פ) בעבור שבעלה (") נדר
 מתנה בעבורה (") ובשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו
 ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה (היום) יום הדין
 עם כל ישראל אחיה ונאמר אמן :
 לשלם רגלים

מ"י שבירך אבותינו אי"ו הוא יברך את (") בעבור
 שהלך לכבוד המקום ולכבוד התורה ולכבוד הרגל
 בשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצלהו מכל צ"ו ומכל נגע ו'
 וישלח ב"ר בכל מ"י ויזכהו לעלות לרגל עם כ"י אחיו ונאמר א'
 לגזאים

מש"א אי"ו הוא יברך את (") ואת כל האלופי' והגבאים
 ואת כל הקהל הקדש בעבור ש (") נדר מתנה בעבורם
 בשכר זה הקב"ה ישמרם ויצלם מכל צ"ו ומכל נ"ו וכו'
 עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן :

I dusza naszego nauczyciela, pana i mistrza Mordechaja, syna pana Mosze Jehudy.

I dusza naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehudy, syna pana Abrahama Goldschneidera, 2 szawuot 667⁵³.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Elazar, syn pana Icchaka Kalonimusa⁵⁴.

Pan Benjamin, syn pana Jehoszuy Segal.

Pan Mosze Jeszajahu, syn pana Abrahama.

Pan Meir Jehuda, syn pana Pereca.

Pan Tuwja, syn pana Jehudy.

I dusza pana Abrahama, syna pana Dana [17 siwan 666⁵⁵].

Pan Szlomo Jehuda, syn pana Icchaka ha-Kohen.

I dusza pana Elijahu, syna pana Aszera, błogosławionej pamięci!
24 szwat [668⁵⁶].

Pan Mosze, syn pana Tuwji, 15 szwat [670⁵⁷].

Pan Mosze, syn pana Icchaka.

I dusza pana Saula, syna pana Saula ha-Kohen, 4 nisan [670].

Nasz nauczyciel, pan i mistrz, pan Chaim, syn pana Zew.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jekutiel Zelman, syn pana Mosze Jakowa.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jekutiel Zelman, syn pana Mordechaja Cwi
[14 aw 671⁵⁸].

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jehoszua, syn Icchaka Holzera
[17 siwan 673⁵⁹].

Dawid, syn Szmuela Michaela ha-Lewi.

Naftali Cwi syn Zew.

Jehoszua, syn Abrahama⁶⁰.

---

⁵³ Jehuda Goldschneider, zm. 20 maja 1907 r. (19 maja 1907 r.) w wieku 65 lat. W metryce podano, że był talmudystą w Krakowie.

⁵⁴ Elazar Dembitzer, zm. 23 listopada 1904 r. w wieku 47 lat. W metryce podano, że był szynkarzem.

⁵⁵ Abraham Cipes, zm. 10 czerwca 1906 r.

⁵⁶ Elijahu Bannet, zm. 27 stycznia 1908 r. w wieku 67 lat. W metryce podano, że był właścicielem realności.

⁵⁷ Mosze Kornblum, zm. 25 stycznia 1910 r. w wieku 39 lat. W metryce podano, że był złotnikiem.

⁵⁸ Saul Eichelbaum, zm. 13 kwietnia 1910 r. w wieku 69 lat. W metryce podano, że był kupcem.

⁵⁹ Jehoszua Holzer, zm. 22 czerwca 1913 r. w wieku 66 lat. W metryce podano, że był handlarzem pierza.

⁶⁰ Wpis przekreślony ołówkiem.

[וא"נ] מו"ה מרדכי ב"ר משה יהודה
 [וא"נ] מו"ה יהודה ב"ר אברהם גאלדשניידר ב' שבועות [תרס"ז]
 מו"ה אלעזר ב"ר יצחק קלונימוס
 ר' בנימין ב"ר יהושע סג"ל
 ר' משה ישעיהו ב"ר אברהם
 ר' מאיר יהודה ב"ר פריץ
 ר' טובי' ב"ר יהודא
 [וא"נ] ר' אברהם ב"ר דן [י"ז סיון תרס"ו]
 ר' שלמה יהודה ב"ר יצחק הכהן
 [וא"נ] ר' אליהו בן ר' אשר ז"ל כ"ד שבט תרס"ח
 ר' משה ב"ר טוביה : ט"ו שבט תר"ע
 ר' משה ב"ר יצחק
 [וא"נ] ר' שאול ב"ר שאול הכהן ד' ניסן תר"ע
 מו"ה ר' חיים ב"ר זאב
 מו"ה יקותיאל זלמן ב' הרב משה יעקב
 מו"ה יקותיאל זלמן ב"ר מרדכי צבי [י"ד אב תרע"א]
 מו"ה יהושע בן יצחק האלצער [י"ז סיון תרע"ג]
 דוד בן שמואל מיכאל הלוי
 נפתלי צבי בן זאב
יהושע בן אברהם

Dzięki, że ślubowali i czynili dobroczynność w bejt hamidraszu
ku wspomnieniu swych dusz. Dlatego Pan miłosierny
skryje ich w cieniu swych skrzydeł na wieki
i włączy w wieniec życia ich dusze. Oby Wiekuisty
stał się ich udziałem i spoczęli w pokoju na swoich łożach.
I mówmy: amen!

Boże pełen miłosierdzia! Od niewiast, które pozostawiły pieniądze na fundusz
dobroczynny tego bejt hamidraszu, i zobowiązały się do (zapalania) wiecznego
światła albo aby zachowywać jarcajt.

Boże
Pełen miłosierdzia, mieszkający na wysokościach!
Niech znajdzie prawdziwe ukojenie pod
skrzydłami (Boskiej) obecności na wysokościach
świętych i czystych jak blask świecącego firmamentu

I dusza

ט"ו

ובעבור שנדרו ונדבו צדקה בבהמ"ד
ולחזכיר נשמותיהם : לכן בעל הרחמים
יסתירם בסתר כנפיו לעולמים ויצרור
בצרור החיים את נפשם : יי הוא
נחלתם : וינוחו בשלום על משכבותם
ונאמר אמן :

אמ"ר מהנשים שהניחו מעות על קרן קיימת לזדק' דצה"מ
הלז והתחייבו להדליק נר עולמות או להחזיק היא"ל :

אל
מלא רחמים שוכן במרומים :
המציא מנוחה נכונה תחת
כנפי השכינה : במעלות קדושים
וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים :
את נשמת

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Naftali Hilel, syn chawra, pana Jechiela Michaela.

Chawer, pan Icchak Aron, syn chawra, pana Eliezera.

Chawer, pan Joel, syn chawra, pana Eliezera.

Chawer, pan Jechiezkiel, syn naszego nauczyciela Jakowa ha-Kohen.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szraga Fajwel, syn chawra, pana Zew.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Meir, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Mosze Mordechaja [nauczyciel Prawa].

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mosze, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Meira.

Chawer, pan natan, syn chawra, pana Jeszaji.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szlomo Zelmana, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Menachema Manele.

Chawer, pan Szalom, syn chawra, pana Efraima.

Nasz nauczyciel, pan Jona Mordechaj, syn chawra, pana Efraima.

Chawer, pan Jehuda, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Icchaka.

Chawer, pan Szimszon, syn chawra, pana Jehudy ha-Kohen.

Chawer, pan Szlomo, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Dawida.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Abraham Arie, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehoszuy ha-Kohen.

Chawer, pan Mosze Icchak Icek, syn pana Daniela.

Chawer, pan Szymon, syn chawra, pana Icchaka ha-Kohen.

י"ד

מו"ה נפתלי הלל בהח"ר יחיאל מיכל
הח"ר יצחק אהרן בהח"ר אליעזר :
הח"ר יואל בהח"ר אליעזר :
הח"ר יחזקאל ב"מ יעקב הכהן :
מו"ה שרגא פייבוש בהח"ר זאב :
מו"ה מאיר במו"ה משה מרדכי : [הו"ל]
מו"ה משה במו"ה מאיר :
הח"ר נתן בח"ר ישעי' :
מו"ה שלמה זלמן במו"ה מנחם מגלי
הח"ר שלום בהח"ר אפרים
מ"ה יונה מרדכי בהח"ר אליקים :
הח"ר יהודה במו"ה יצחק :
הח"ר שמשון בהח"ר יהודה הכהן :
הח"ר שלמה במו"ה דוד :
מו"ה אברהם ארי' במו"ה יהושע הכהן :
הח"ר משה יצחק איצק ב"ר דניאל
הח"ר שמעון בהח"ר יצחק הכהן :

Chawer, pan Josef Kalonimus Kalman, syn chawra, pana Jakowa Szimszo-
na Segal⁵².

Chawer, pan Arie Icchak, syn chawra, pana Chaima.

Chawer, pan Cwi, syn chawra, pana Jakowa.

Chawer, pan Mosze Zew, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Eliezera
Segal.

Chawer, pan Issachar Ber, syn chawra, pana Arona.

Chawer, pan Abraham, syn chawra, pana Chaima [6 szwat].

Nasz nauczyciel, pan Eliezer Lejzor, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza
Josefa dajana.

Chawer, pan Jehuda, syn pana Szymona ha-Kohen.

Chawer, pan Elazar Lipman, syn pana Josefa.

Chawer, pan Szmuel, syn pana Issachara KaC. Chawer, pan Pinchas, syn
pana Zew.

Chawer, pan Meir, syn pana Naftalego. Chawer, pan Daniel, syn pana Cwi.

Chawer, pan Eliezer Lejzor, syn pana Icchaka.

Chawer, pan Szmuel, syn pana Akiwy. Nasz nauczyciel, pan i mistrz Morde-
chaj, syn naszego nauczyciela Jakowa.

Chawer, pan Szlomo Issachar Ber, syn pana Josefa Jozpy.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szmuel Chananel, syn pana, naszego nauczy-
ciela Eliezera.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Chanoch Icchak, syn naszego nauczyciela,
pana i mistrza Mordechaja.

---

⁵² Widoczne są różnice nie tylko w charakterze pisma, ale także w używanym atramencie. Cztery pierwsze wersety na tej stronie są wyjątkowo wyblakłe.

הח"ר יוסף קלונימס קלמן בהח"ר יעקב שמשון [סג"ל]
 הח"ר ארי' יצחק בהח"ר חיים
 הח"ר צבי בהח"ר יעקב
 הח"ר משה זאב במו"ה אליעזר סג"ל
 הח"ר ישכר בער בהח"ר אהרן
 הח"ר אברהם בהח"ר חיים ו' טזטף
 מו"ה ר' אליעזר ליזר במו"ר יוסף דייין :
 הח"ר יהודה ב"ר שמעון הכהן
 הח"ר אלעזר ליפמן ב"ר יוסף
 הח' שמואל ב"ר ישכר כ"ץ : הח"ר פנחס ב"ר זאב
 מו"ה מאיר ב"ר נפתלי : הח"ר דניאל ב"ר צבי :
 הח"ר אליעזר ליזר ב"ר יצחק
 הח"ר שמואל ב"ר עקיבא : מו"ה מרדכי במ' יעקב
 הח"ר שלמה ישכר בער ב"ר יוסף יוזפא ו'ג' תשרי
 מו"ה שמואל חננאל בהרב מ' אליעזר [...] :
 מו"ה חנוך יצחק במו"ה מרדכי

Chawer Chaim Icchak, syn chawra, pana Szlomo Orgla⁵¹.
Chawer Menachem Manele, syn naszego nauczyciela, pana Abrahama.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szlomo, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehoszuy Zeliga.
Chawer Icek Fajwel, syn pana Cwi.
Chawer Josef, syn naszego nauczyciela Cwi [11 adar II].
Chawer Zew Wolf, syn chawra Josefa [24 ijar].
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mosze Israel Iser, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Issachara.
Chawer Awigdor, syn pana Mosze.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Chaim, syn pana Jakowa. Chawer Perec, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Cwi.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jehoszua Eljakim, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Szlomo.
Chawer Icchak Ajzyk, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Szragi.
Chawer Aleksander Zusman, syn pana Jeszaji.
Chawer Jehuda, syn pana Szmuela.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szmuel, syn pana Pereca dajana.
Chawer Zew Cwi, syn chawra Arona.
Chawer Eljahu, syn chawra, pana Issachara Bera.

---

⁵¹ W spisie mieszkańców Kazimierza występuje Joachim Orgler (lat 50); por. K. Follprecht (wyd.): *Ludność żydowska województwa krakowskiego*, s. 235.

י"ב

הח"ר חיים יצחק בהח"ר שלמה אורגלר :
הח"ר מנחם מנלי במ"ה אברהם :
מו"ה שלמה במו"ה יהושע זעליג :
הח"ר איצק פייבל ב"ר צבי :
הח"ר יוסף ב"מ צבי : [י"א אדר ז'] :
הח"ר זאב וואלף בהח"ר יוסף [ל"ד אייר] :
מו"ה משה ישראל איסר במו"ה ישכר :
הח"ר אביגדור ב"ר משה
מו"ה חיים ב"ר יעקב הח"ר פריץ במו"ה צבי :
מוהר"ר יהושע אליקים במו"ה שלמה :
הח"ר יצחק אייזק במוה"ר שרגא :
הח"ר אלכסנדר זוסמן ב"ר ישעי' :
הח"ר יהודא ב"ר שמואל :
מו"ה שמואל ב"ר פריץ דיין :
הח"ר זאב צבי בהחב"ר אהרן :
הח"ר אליהו בהח"ר ישכר בער :

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Dawid, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehudy⁴⁸.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szmuel, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Aleksandra ha-Lewi.

Chawer Josef, syn pana Menachema. Nasz nauczyciel, pan i mistrz Issachar Ber, syn pana Cwi.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Josef, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Abraham Jehuda.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jakow Josef Zacharia Mendel, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Arie [17 ijar].

Chawer Abraham Aba, syn pana Icchaka.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szmuel Cwi, syn pana Josefa Kalmana Segal [4 tamuz].

Chawer Gerszon, syn pana Jeruchema Segal.

Chawer Mosze Meir, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Natana [16 kislew].

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Josef Joska, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Szymona Zew⁴⁹.

Chawer Szymon, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Tuwji.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Eliezer Lezer szochet, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Szlomo⁵⁰.

Chawer Issachar Ber, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Ichiela KaC.

Chawer Jochanan, syn chawra Szmuela.

Chawer Mosze Jehoszua Cwi, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Szlomo.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Abraham, syn chawra Jehudy.

Młodzieniec Jakow Jehuda, syn pana Zew.

⁴⁸ Od tej strony wpisy są wykonywane przez różne osoby, najczęściej po kilka. Dla przykładu, na tej stronie wersety 4, 5 i 6 wykonała ta sama osoba.

⁴⁹ Josef Joska Censor, zm. 13 grudnia 1837 r. w wieku 66 lat. Był nauczycielem. Z kolei według Friedberga był także dajanem; por. B. Friedberg: *זכרון ליהדות*, nr 122, s. 107.

⁵⁰ W księdze zgonów jest zapisany jako Lazar Schlome Hochstimme, zm. 11 marca 1838 r. w wieku 60 lat. W innych źródłach występuje jako Hochsztym; A. Jakimyszyn: *Żydzi krakowscy w dobie Rzeczypospolitej Krakowskiej. Status prawny. Przeobrażenia gminy. System edukacyjny*, Kraków–Budapeszt 2008, s. 184.

ר"א

מו"ה ר' דוד במר"ר יהודא :
מו' ר' שמואל במו' ר' אלכסנדר הלוי :
הח"ר יוסף ב"ר מנחם : מו"ר ישכר בער ב"ר צבי :
מו"ה יוסף במו"ה אברהם יהודא :
מו"ה יעקב יוסף זכרי' מענדל במו"ה ארי' : [י"ז אייר]
הח"ר אברהם אבא ב"ר יצחק :
מו"ה שמואל צבי בן ר' יוסף קלמן סג"ל : [ד' תמוז]
הח"ר גרשון ב"ר ירוחם סג"ל :
הח"ר משה מאיר במ"ה נתן : [ט"ז כסלו]
מו"ה יוסף יוסק' במו"ה שמעון זאב :
הח"ר שמעון במו"ה טובי' :
מו"ה אליעזר ליזר שוחט במו"ה שלמה :
הח"ר ישכר בער במו"ה איכל כ"ץ :
הח"ר יוחנן בהח"ר שמואל :
מו"ה משה יהושע צבי במו"ה שלמה :
מו"ה אברהם בהח"ר יהודה :
הבחור יעקב יהודא ב"ר זאב

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szlomo Zelig, syn chawra Eriama Fiszla.
Chawer Mosze, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Szlomo ha-Kohen.
Chawer Szraga Feibus, syn pana Jony ha-Kohen.
Chawer Mosze, syn pana Elijahu.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Issachar Ber, syn naszego nauczyciela, pana
i mistrza Szlomo Zelmana⁴⁶.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Aron, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza
Aleksandra ha-Lewi.
Chawer Zew Wolf, syn pana Barachja.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Israel, syn naszego nauczyciela, pana i mi-
strza Abrahama.
Chawer Mosze, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Mordechaja.
Chawer Aron, syn chawra Mosze.
Chawer Jehuda, syn chawra Josefa.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Meir, syn chawra Icchaka.
Chawer Mosze, syn chawra Barucha.
Chawer Efram, syn pana Abrahama⁴⁷.
Chawer Icchak Szymon, syn pana Josefa Kalmana Segal.

---

⁴⁶ Nie ma jednoznacznej identyfikacji. Imiona odpowiadają Issacharowi Berowi Fiszels, synowi Szlomo Zelmana, zm. 2 lipca 1831 r., krakowskiego dajana; por. B. Friedberg: *לוחות זכרון*, nr 116, s. 103.

⁴⁷ Dwa ostatnie wersety dopisane innym charakterem pisma (bardzo wyblakły atrament).

מו"ה שלמה זלמן בהח"ר אפרים פישל
 הח"ר משה במהו"ר שלמה הכהן :
 הח"ר שרגא פייבוש ב"ר יונה מרדכי
 הח"ר משה ב"ר אליהו :
 מו"ה יששכר בער במו"ה שלמה זלמן
 מו"ה אהרן במו"ה אלכסנדר הלוי
 הח"ר זאב וואלף ב"ר ברכי' :
 מו"ה ישראל בן מו"ה אברהם
 הח"ר משה בהח"ר מרדכי
 הח"ר אהרן בהח"ר משה :
 הח"ר יהודה בהח"ר יוסף :
 מו"ה מאיר בהח"ר יצחק :
 הח"ר משה בהח"ר ברוך :
 הח"ר אפרים ב"ר אברהם :
 הח"ר יצחק שמשון ב"ר יוסף קלמן סג"ל

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szlomo, syn pana Israela Isera KaC, szamesa [jarcajt].

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mordechaj Gumpel, syn chawra Menasze.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Natan, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Jakowa [24 kislew].

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szmuel, syn pama Gamaliela.

Chawer Menachem Manele, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Icchaka.

Chawer Icchak Zelig, syn chawra Mosze.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Elazar, syn pana Szlomo Zale.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Icchak Ajzyk, syn pana naszego nauczyciela, pana i mistrza Cwi.

Chawer Jehszaja, syn chawra Jooszuy.

Chawer Ziskind, syn chawra Cwi ha-Lewi.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jakow, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Szymona.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szlomo, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Mordechaja.

Chawer Jakow, syn chawra, pana Menachema.

Chawer Jehuda, syn chawra, pana Szymona ha-Lewi.

Chawer Mosze, syn chawra Cwi ha-Lewi.

Młodzieniec Jehoszua Zelig, syn pana Zew⁴⁵.

---

⁴⁵ Ostatni werset dopisany innym charakterem pisma.

מו"ה שלמה ב"ר ישראל איסר כ"ץ שמש [יא"ל]
 מו"ה מרדכי גומפל בהח"ר מנשה
 מו"ה נתן בן מו"ה ר' יעקב : [ך"ד כסליו]
 מו"ה שמואל במ"ה גמליאל
 הח"ר מנחם מן במו"ה יצחק
 הח"ר יצחק זעליג בהח"ר משה
 מו"ה אלעזר ב"ר שלמה זאלי
 מו"ה יצחק אייזק בן מו"ה ר' צבי
 הח"ר ישעי' בהח"ר יהושע :
 הח"ר זיסקינד בהח"ר צבי הלוי
 מו"ה יעקב במו"ה שמעון :
 מו"ה ר' שלמה בן מו"ה מרדכי
 הח"ר יעקב בהחב"ר ר' מנחם
 הח"ר יהודה בהח"ר שמעון הלוי
 הח"ר משה בהח"ר צבי הלוי :
 הבחור יהושע זעליג ב"ר זאב :

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Aleksander Zisel, syn chawra Arona ha-Lewi.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Prec, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza
Jakowa.
Chawer Mendel, syn pana Szlomo.
Chawer Zacharia, syn pana Szlomo Zelfmana ha-Kohen.
Chawer Szlomo, syn pana Michaela. Chawer Abraham, syn naszego na-
uczyciela, pana i mistrza Icchaka.
Chawer Josef Jozpa, syn pana Szmuela Zanwila.
Młodzieniec Cwi Hirsch, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Efraima.
Chawer Szlomo, syn pana Abrahama. Chawer Icchak, syn pana Mosze.
Nasz nauczyciel, pan Szmuel, syn naszego nauczyciela, pana Szymona.
Nasz nauczyciel, pan Jehuda Leib, syn pana Elazara.
Nasz nauczyciel, pan Jakow Cwi, syn pana Chaima. Chawer Ekiwa, syn
pana Arie.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Awigdor, syn naszego nauczyciela, pana i mi-
strza Issachara Berisza.
Pan i mistrz Mosze, syn zmarłego Issachara Bera.
Chawer Ezriel, syn pana Mosze. Chawer Jakow, syn pana Icchaka.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Cwi, syn pana Meira. Nasz nauczyciel, pan
Menachem Manele, syn pana Szlomo.
Chawer Cwi Dow, syn pana Ekiwy. Chawer Mordechaj, syn pana Josefa.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mordechaj Icchak, syn naszego nauczyciela,
pana i mistrza Jehudy Noe Segal⁴⁴.

---

⁴⁴ Ostatni werset dopisany innym charakterem pisma.

ח'

מו"ה אלכסנדר זיסל בהח"ר אהרן הלוי :
מורינו הרב ר' פריץ במו"ה ר' יעקב :
הח"ר מענדל ב"ר שלמה :
הח"ר זכרי' ב"ר שלמה זלמן הכהן :
הח"ר שלמה ב"ר מיכאל : הח"ר אברהם במו"ה יצחק
הח"ר יוסף יוזפ' ב"ר שמואל זנוויל :
הבחור צבי הירש בן מו"ה אפרים :
הח"ר שלמה ב"ר אברהם הח"ר יצחק ב"ר משה :
מ"ה שמואל במ"ה שמעון מ"ה י' ליב ב"ר אלעזר
מ"ה יעקב צבי ב"ר חיים : הח"ר עקיבא ב"ר ארי' :
מו"ה אביגדור בן מו"ה יששכר בערוש
הר"ר משה בהמנוח ר' יששכר בער
הח"ר עזיאל ב"ר משה הח"ר יעקב ב"ר יצחק
מו"ה צבי במ"ה מאיר : מנחם מן ב"ר שלמה :
הח"ר צבי דוב ב"ר עקיבא : הח"ר מרדכי ב"ר יוסף :
מו"ה מרדכי יצחק במו"ה יהוד' נח סג"ל :

I dusza chawra Szlomo, syna Menachema. Chawer Szlomo, syn pana Josefa.
 Chawer Mosze, syn pana Mordechaja. Chawer Josef, syn pana Zew.
 Chawer Dawid, syn pana Dow Ber ha-Kohen.
 Chawer Menachem Mendel, syn pana Mordechaja.
 Chawer Hercka, syn pana Mosze. Chawer Jehuda, syn pana Icchaka.
 Chawer Aszer Lemel, syn naszego nauczyciela, pana i mistrza Mosze⁴¹.
 Chawer Aszer Lemel, syn szanowanego Dawida ha-Kohen.
 Chawer Szymson, syn pana Cwi ha-Lewi.
 Chawer Mosze, syn pana Menachema. Chawer Abraham, syn pana Mena-
 chema.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Elija, syn pana Jehudy Leiba. Chawer Chaim,
 syn pana Icchaka.
 Chawer Icchak Ajzyk, syn pana Cwi Hirsza.
 Uczony w Torze, nasz nauczyciel, pan i mistrz Tuwja, syn naszego nauczy-
 ciela, pana i mistrza Szabataja.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Menachem Manele, syn naszego nauczyciela,
 pana i mistrza Szymona.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jehoszue Zelig, syn chawra Szlomo.
 Nasz nauczyciel, pan i mistrz Cwi Hirsch, syn chawra Mosze Coref⁴².
 Nasz nauczyciel, pan Abrahama, syn pana Icchaka Zeliga. Chawer Abra-
 ham, syn naszeg o nauczyciela, pana i mistrz Israela⁴³.

⁴¹ Brak bliższej identyfikacji. Można przypuszczać, że Mosze to Mosze Safra, pisarz miasta (1730–1791), którego ojcem był Aszer Lemel; por. B. Friedberg: *לוחות זכרון*, nr 90, s. 77–78. Mosze Safra miał jeszcze dwóch synów: Ismaela Joela, zm. 28 stycznia 1825 r.; por. B. Friedberg: *לוחות זכרון*, nr 114, s. 101 oraz Icchaka Hirsza Lamela, zm. 24 kwietnia 1824 r.; L. Hońdo: *Nowy Cmentarz Żydowski w Krakowie. Przewodnik*, Kraków 2006, cz. I, s. 89–90.

⁴² Coref (צורף) 'złotnik'. W spisie mieszkańców z lat 1790–1792 występują Herszla złotnik, a także Hierszel złotnik; por. K. Follprecht (wyd.): *Ludność żydowska województwa krakowskiego*, s. 195, 235.

⁴³ Ostatni werset dopisany innym charakterem pisma. Pod tym wpisem oddzielająca kreska.

[וואת נשמת] הח"ר שלמה ב"ר מנחם : הח"ר שלמה ב"ר יוסף
 הח"ר משה ב"ר מרדכי : הח"ר יוסף ב"ר זאב
 הח"ר דוד ב"ר דוב בער הכהן :
 הח"ר מנחם מענדל ב"ר מרדכי :
 הח"ר הירצקי ב"ר משה : הח"ר יהודה ב"ר יצחק
 הח"ר אשר לעמיל ב' מו"ה משה :
 הח"ר אשר לעמיל ב"ה דוד הכהן
 הח"ר שמשון בן ר' צבי הלוי :
 הח"ר משה ב"ר מנחם : הח"ר אברהם ב"ר מנחם
 מו"ה אלי' ב"ר יהודא ליב : הבחור חיים ב"ר יצחק
 הח"ר יצחק אייזק ב"ר צבי הירש :
 התורני מו' טובי' ב' מו"ה שבתאי :
 מו"ה מנחם מנלי' במו"ה שמעון :
 מו"ה יהושע זעליג בהח"ר שלמה :
 מו"ה צבי הירש בהח"ר משה צורף
 מ"ר אברהם ב"ר יצחק זעליג : הח"ר [אברהם] במו"ה ישראל

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jehuda, syn pana Mordechaja Wiernika.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Cwi Hirsch, syn pana Pinchasa ha-Lewi.
Chawer Israel Iser, syn pana Szlomo KaC.
Chawer Jeruchem, syn pana Jozepa. Chawer Elija, syn pana Icchaka.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Jechiel Ichel, syn Eljakima KaC.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Icchak, syn pana Ber Pos³⁹. Nasz nauczyciel,
pan i mistrz Manele, syn Mordechaja.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Josef, syn pana Abrahama. Nasz nauczyciel,
pan i mistrz Szymon, syn pana Jehudy.
Pan i mistrz Natan, syn pana Szymona.
Chawer Jerucham, syn pana Gerszona Segal.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Icchak, syn pana Elchanana.
Chawer Szabataj, syn pana Szmuela.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Cwi Hirsch, syn pana Ber Poplisza.
Nasz nauczyciel, pan i mistrz Icchak, syn pana Barucha. Chawer Szalom,
syna pana Jehudy.
Chawer Efram Fiszel, syn pana Cwi.
Chawer Chaim, syn pana Icchaka. Chawer Josef, syn pana Mosze.
Chawer Jakowa, syn pana Cwi. Chawer Gabriel, syn pana Zew⁴⁰.

---

³⁹ W spisie mieszkańców w mieście żydowskim Kazimierzu z lat 1790–1792 występuje Salomon Pos, lat 45; K. Follprecht (wyd.): *Ludność żydowska województwa krakowskiego*, s. 200. Z kolei Friedberg wymienia Icchaka Poss, syna Bera, który był seniorem (zm. w 1770 r.); por. B. Friedberg: *לוחות זכרון*, nr 81, s. 75–76.

⁴⁰ Ostatni werset dopisany innym charakterem pisma.

מו"ה יהודה ב"ר מרדכי נאמן :
 מו"ה צבי הירש ב"ר פנחס הלוי :
 הח"ר ישראל איסר ב"ר שלמה כ"ץ
 הח"ר ירוחם ב"ר יוזפ' : הרר אלי' ב"ר יצחק
 מו"ה יחיאל איכל בן ר' אליקים כ"ץ :
 מו"ה יצחק ב"ר פאס : מו"ה מנלי ב"ר מרדכי
 מו"ה יוסף ב"ר אברהם ארי' : מו"ה שמעון ב"ר יהודה
 הבחור נתן בן ר' שמעון :
 הר"ר ירוחם ב"ר גרשון סג"ל :
 מו"ה יצחק ב"ר אלחנן :
 הח"ר שבת ב"ר שמעל :
 מו"ה צבי הירש ב"ר בער פופליש :
 מו"ה יצחק ב"ר ברוך : הב"ר שלום ב"ר יהודה
 הח"ר אפרים פישל ב"ר צבי :
 הח"ר חיים ב"ר יצחק : הח"ר יוסף ב"ר משה
 הח"ר יעקב ב"ר צבי : מ"ר גבריאל ב"ר זאב

Boże pełen miłosierdzia od mężów bejt hamidraszu,
którzy zmarli.

Boże pełen miłosierdzia, mieszkający na wysokościach!
Niech znajdzie prawdziwe ukojenie pod skrzydłami
(Boskiej) obecności na wysokościach świętych i czystych
jak blask świecącego firmamentu. I dusza
naszego nauczyciela, pan i mistrza Jechiela, syna pana Jehudy Leiba
ha-Lewi³⁴.

I dusza chawra Icchaka Icka, syna pana Ber Wieliczera.
Pan, nasz nauczyciel, pan i mistrz Arie Leib, syn pana, naszego nauczyciela,
pana i nauczyciela prawa Jakowa [zmarł dwunastego Pocieszyciela³⁵
według małej rachuby].

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Szmuel, syn pana Abraham. Chawer Icchak,
syn Jakowa.

Chawer Jechuda Leib, syn pana Szragi Feiwusza Segal.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Meir Dajan, błogosławionej pamięci!³⁶

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Cwi, syn pana Becalela ha-Kohen.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Mordechaj, syn pana Herszla Rozisza³⁷.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Cwi Hirsch, syn pana Mosze.

Nasz nauczyciel, pan i mistrz Meir Jehuda, syn pana Zew Wolfa³⁸.

---

³⁴ Jechiel, syn Jehudy ha-Lewi, pochodził z Berlina i był zięciem Abrahama Spytkowicera. Zm. 14 lutego 1793 r.; por. B. Friedberg: *לוחות זכרון*, nr 91, s. 78. Jego brat, Efraim, posługiwał się nazwiskiem Löwy, zm. 9 listopada 1802 r.; por. B. Friedberg: *לוחות זכרון*, nr 96, s. 83.

³⁵ Chronogram: 570 = 1810 r. (12 aw 570 = 12 sierpnia 1810 r.). Niestety, w aktach Izraelickiego Okręgu Metrykalnego w Krakowie zachowany jest Sterberegister für die Kasimirer Judengemeinde z lat 1798–1809, później zgony są od 1811. Brak księgi z 1810 roku.

³⁶ Meir Kaliszer (1726–?), krakowski dajan. Zwany od imienia ojca Lewkowicz. Tak występuje w spisie mieszkańców Kazimierza z 1790 r.; por. K. Follprecht (wyd.): *Ludność żydowska województwa krakowskiego*, s. 235. Pod klątwą przeciwko chasydom z 1785 r. podpisany jest jako Meir Kaliszer; F.H. Wetstein: *מפנקסי דקהל בקראקא לקרות ישראל וחכמיו רבניו ומנהיגיו בפולניא בככל* ובקראקא בפרט (*Quellenschriften zur Geschichte der Juden in Polen insbesondere in Krakau*), s. 64.

³⁷ Przydomek „Rozisz” pojawia się w przypadku Szlomo Zelmana, syna Mosze – dajana i pisarza, zm. 15 maja 1808 r. w wieku 74 lat; por. B. Friedberg: *לוחות זכרון*, nr 100, s. 85–86.

³⁸ Ostatni werset dopisany innym charakterem pisma.

חמ"ר מהאנשים דצהמ"ד שהלכו לעולמם

אל מלא רחמים שוכן במרומים :
המציא מנוחה נכונה תחת כנפי
השכינה : במעלות קדושים וטהורים
כזוהר הרקיע מזהירים : את נשמת
מו"ה יחיאל ב"ר יהודא ליב הלוי :
[ואת נשמת] הח"ר יצחק איצק ב"ר בער וועלטשקר
הרב מו"ה ארי' בהרב מו' ומו"ה יעקב [נפטר יו"ד צי"ת מנח"ס לפ"ק]
מו"ה שמואל ב"ר אברהם : הח"ר יצחק ב"ר יעקב
הח"ר יהודה ליב ב"ר שרגא פייבוש סג"ל
מורינו הרב ר' שם מאיר הדיין ז"ל :
מו"ה צבי ב"ר בצלאל הכהן :
מו"ה מרדכי ב"ר הירשלי רוזיש :
מו"ה צבי הירש ב"ר משה :
מו"ה מאיר יהודה ב"ר זאב וואלף

I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Dow Berisza³¹,
syna wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Icchaka.
I dusza naszego nauczyciela, pana i mistrza, pana Szymona³², syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Mosze Sofera.
I dusza naszego nauczyciela, pana i mistrza Chaima Arie³³.

Dzięki, że byli rabinami i szerzyli Torę
w Izraelu. Posiadali wielu uczniów
i tworzyli wiele dzieł. Będą
ich dusze w rajskim ogrodzie w grupie pobożnych.
I dzięki ich nauce i dobremu czynom,
które robili wśród nas, będą one nas ochraniać i orędować za nami.
I w wieniec wiecznego życia będzie (ich) dusza i duch
włączona! Przyniesie pokój i spoczną na swoich łóżach.
I mówmy: amen!

---

³¹ Dow Berisz Meisels (1798–1870), krakowski rabin w latach 1832–1856.

³² Szymon Schreiber (1821–1883), krakowski rabin w latach 1860–1883. Był jednym z pierwszych ortodoksyjnych rabinów uczestniczących w życiu politycznym. Współzałożyciel partii Machsike Hadas, występującej przeciwko asymilacji. W 1878 r. wybrany do parlamentu w Wiedniu. Jego spuścizna wydana w dwóch tomach: **סופר מכתב**, Jeruzalem 1952–1955.

³³ Chaim Arie Leibusz Horowitz (1851–1904), krakowski rabin w latach 1899–1904. W 1903 roku zwołał w Krakowie konferencję rabinów, w której uczestniczyło ponad 50 rabinów z różnych krajów, w tym rabini sefardyjscy. Autor m.in.: responsów **חיי אריה**, Krakau 1890 (dwie części), **תקון עירובין**, Krakau 1892.

ד'

ואת נשמת הגאון הג' מו"ה ר' דוב בעריש
בהגאון הג' מו"ה ר' יצחק
וא"נ מו"ה ר' שמעון במו"ה ר' משה סופר
וא"נ מו"ה ר' חיים אריה

ובעבור שהרבו והרביצו תורה
בישראל והעמידו תלמידים הרבה
וחברו כמה חבורי ספרים : תהא
נשמתם בגן עדן בחבורת חסידים :
ובזכות תורתם ומעשיהם הטובים
אשר עשו בתוכינו יגינו ויליצו בעדינו
ובצרור החיים תהא נפשם ונשמתם
צרורה יבא שלום ינחו על משכבותם
ונאמר אמן :

dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Arona [Bir-
 chat ha-Zewach]
 Szmuela²², syna chawra Israela. I dusza świętego
 i czystego, wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Aro-
 na, [Mate Aron]
 syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Mosze²³. I dusza wielkiego
 uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Saula, syna uczonego, na-
 szego nauczyciela, pana i mistrza
 Abrahama Jehoszuy Heszl²⁴. I dusza
 uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehudy Leiba²⁵, syna nasze-
 go nauczyciela, pana
 i mistrza Icchaka. I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela,
 pana Szmelke, syna uczonego, naszego nauczyciela, pana Jehudy Leiba²⁶.
 I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana
 i mistrza Icchaka, syna naszego nauczyciela, pana Cwi ha-Lewi²⁷. I dusza
 wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Mosze Arie Leib,
 syn Szmuela²⁸. I dusza wielkiego
 uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Icchaka, syna naszego na-
 uczyciela Mordechaja ha-Lewi²⁹
 I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana
 i mistrza Cwi Dawida³⁰, syna wielkiego uczonego, naszego nauczyciela,
 pana i mistrza Icchaka
 ha-Lewi.

²² Aron Szymel Kiejdanower, zm. 8 lipca 1776 r. Krakowski rabin w latach 1671–1676. Autor: שמואל אמונת, Frankfurt nad Menem 1683, tenże: שמואל ברכת, Frankfurt nad Menem 1682., tenże: דודוב ברכת, Frankfurt nad Menem 1669.

²³ Aron, syn Mosze, zm. 8 lipca 1690 r. Krakowski rabin w latach 1689–1690.

²⁴ Saul, syn Abrahama Jehoszuy Heszl. Krakowski rabin w latach 1694–1704.

²⁵ Jehuda Leib z Szydłowa, zm. w 1731 r. Krakowski rabin w latach 1713–1731.

²⁶ Szmelke, syn Jehudy Leiba z Szydłowa, zm. w 1751 r. Krakowski rabin w latach 1731–1742 i 1745–1751.

²⁷ Icchak Landau, zm. 15 października 1767 r. Krakowski rabin w latach 1654–1667.

²⁸ Mosze Arie Leib, syn Samuela z Tarnowa, zm. 28 marca 1776 r. Krakowski rabin w latach 1768–1776.

²⁹ Icchak, syn Mordechaja ze Lwowa, zm. 14 czerwca 1799 r. Krakowski rabin w latach 1776–1799. Podpisany pod dwiema klątwami przeciwko chasydom (w 1785 i 1797 r.).

³⁰ Cwi Dawid ha-Lewi, syn Icchaka, zm. 18 grudnia 1831 r. Najpierw zastępował krakowskiego rabi-
 na, Mojżesza Samuela Zelmana z Korca, który po wyborze opuścił Kraków. Od 1816 roku krakowski rabi-
 n. Jeszcze za piastowania urzędu krakowskiego rabina przez ojca był współautorem klątw przeciw-
 ko chasydom.

נשמת הגאון הגדול מורינו הרב ר' אהרן [צרכת הזכרת]
 שמואל ברח"ר ישראל : ואת נשמת הקדוש
 והטהור הגאון הגדול מורינו הרב ר' אהרן [מטה אהרן]
 בן מו"ה הרב ר' משה : ואת נשמת הגאון
 הגדול מורינו הרב ר' שאול בהגאון מוה'
 אברהם יהושע העשיל : ואת נשמת
 הגאון מו"ה הרב ר' יהודא ליב בן מו"ה הרב
 ר' יצחק : ואת נשמת הגאון הגדול מ"ה
 ר" שמעלקי בן הגאון מ"ר יהודה ליב :
 ואת נשמת הגאון הגדול מורינו הרב
 ר' יצחק במ"ר צבי הלוי : ואת נשמת
 הגאון הגדול מו"ה הרב ר' משה אריה ליב
 בן מ"ר שמואל : ואת נשמת הגאון
 הגדול מו"ה הרב ר' יצחק במ"ר מרדכי הלוי :
 ואת נשמת הגאון הגדול מורינו הרב
 ר' צבי דוד בהגאון הגדול מו"ה יצחק
 הלוי :

Meszulama Fajbusa, syna pana Israela Szmuela¹¹. I dusza naszego wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Natana Nate¹², [Megale Amukot] syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Szlomo Spiry¹³. I dusza wielkiego uczonego, starca, naszego nauczyciela, pana i mistrza Joela, syna [Bejt chadzasz] naszego nauczyciela, pana i mistrza Szmuela¹⁴. I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Jehoszuy, syna naszego nauczyciela, pana i mistrza [Mignij Szlomo] Josefa¹⁵. I dusza wielkiego uczonego, starca, naszego nauczyciela, pana i mistrza Jom Tow Lipmana¹⁶, autora „Tosefot [Tosefot Jomtow] Jom Tow”, syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Natana ha-Lewi. I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Abrahama Jehoszuy Hesza¹⁷, syna wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Jakowa i dusza jego córki, poważanej, pani Krajndel¹⁸. I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Arie, syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Zacharji¹⁹. I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Icchaka, syna naszego nauczyciela, pana i mistrza Zewa²⁰. I dusza²¹

¹¹ Meszulam Fajbus, syn Israela Szmuela (zm. w 1618 r.), napierw rabin w Brześciu Litewskim. Nauczyciel Joela Sirksa.

¹² Na jego nagrobku jest podane, że był także krakowskim rabinem; L. Hońdo: *Stary żydowski cmentarz w Krakowie*, s. 63–64.

¹³ Natan Nate Spira (1585–1633): *מגלה עמוקות*, (wyd. jego synowie Icchak i Mosze), Kraków 1637.

¹⁴ Joel Sirkes (1561–1640), krakowski rabin od 1619 r. Autor: „בית חדש ח”מ”, Kraków 1631; tegoż: „בית חדש י”ד”, Kraków 1635; tegoż: „בית חדש א”ע”, Kraków 1639; tegoż: „בית חדש ארח חיים”, Kraków 1640 (w roku śmierci autora wraz z elegią na jego śmierć); por. J. Fürst: *Bibliotheca Judaica*, Hildesheim 1960, t. III, s. 343 (przedruk wyd. Leipzig 1849–1863).

¹⁵ Jehoszua ben Josef: *שלמה מגיני*, Amsterdam 1715. Jehoszua ben Josef: *פני יהושע*, Amsterdam 1715.

¹⁶ Jomtow Lipman Heller: *צורת הבית*, Praga 1602; tegoż: *תוספות יוט*, Praga 1614–1617; tegoż: *האשם*, Praga 1619; tegoż: *מעדני מלך*, Praga 1628; tegoż: *חמדות*, Praga 1628.

¹⁷ Abraham Jehoszua Heszal, syn Jakowa, zm. 21 października 1663 r. Krakowski rabin w latach 1654–1663.

¹⁸ Krajndel, zm. 20 lutego 1685 r. Była żoną Fajwla, jednego z seniorów gminy, nazywanego „Fajwel ziec gaona”. W momencie śmierci była położnicą; por. Ch.N. Dembitzer: *בליילת יופי*, *Die Geschichte der berühmtesten Rabbiner und Schriftsteller von Polen und Lithauen*, Krakau 1893, s. 65.

¹⁹ Arie, syn Zacharchji, zwany Wysokim, zm. 25 kwietnia 1671 r. Krakowski rabin w latach 1665–1671.

²⁰ Icchak, syn Zewa, zm. 23 X 1682 r. Krakowski rabin w latach 1676–1782.

²¹ Oznaczenie pierwszego wyrazu na następnej stronie.

ב'

משולם פייבוש בן ר' ישראל שמואל ואת
נשמת הגאון הגדול מורינו הרב ר' נתן נטע [מגלה עמוקות]
בן מורינו הרב ר' שלמה שפירא : ואת נשמת
הגאון הגדול הישיש מורינו הרב ר' יואל בן [צית מדע]
מורינו הרב ר' שמואל : ואת נשמת הגאון
הגדול מורינו הרב ר' יהושע בן מ' הרב ר' [מגיני שלמה]
יוסף : ואת נשמת הגאון הגדול הישיש
מורינו הרב ר' יום טוב ליפמן בעל תוספות [תוספות י"ט]
י"ט בן מורינו הרב ר' נתן הלוי : ואת נשמת
הגאון הגדול מורינו הרב ר' אברהם יהושע
העשיל בן מו"ה ר' יעקב ואת נשמת בתו
החשובה מ' קרינדל : ואת נשמת הגאון
הגדול מורינו הרב ר' אריה בן מו"ה הרב ר'
זכריה : ואת נשמת הגאון הגדול מורינו
הרב ר' יצחק בן מו"ה הרב ר' זאב : ואת
נשמת

Boże pełen miłosierdzia nad wszystkimi rabinami¹, którzy byli w świętej gminie
Krakowie i szerzyli Torę uczącym się.

Boże pełen miłosierdzia, mieszkający na wysokościach! Niech znajdzie
prawdziwe
ukojenie pod skrzydłami (Boskiej) obecności na wysokościach
świętych i czystych jak blask świecącego firmamentu
dusza naszych gaonów, naszych nauczycieli i mistrzów, wzoru naszych po-
koleń,
światła naszych oczu i nasza chwała pobożnych i sprawiedliwych.
Rektorów jesziwy nauczających Tory. Byli godni,
aby spoczęła nad nim (Boska) obecność. Dusza
wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Josefa², syna
chawra³, pana [Szerit Josef⁴]
Mordechaja Gerszona ha-Kohen. I dusza wielkiego uczonego,
naszego nauczyciela, pana i mistrza Mosze, syna chawra, pana Israela Iser-
la⁵. [ReMO⁶]
I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza
Jeszaji Menechema Mendla, syn chawra, pana Icchaka⁷. I dusza [jud⁸]
wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza Eliezera⁹, syna
chawra, pana [Maase haSzem¹⁰]
Elijahu. I dusza wielkiego uczonego, naszego nauczyciela, pana i mistrza

¹ Lista krakowskich rabinów w kilku przypadkach różni się od zestawienia wykonanego przez Majera Bałabana. Można przyjąć, że do XIX wieku powstawała ona nie na podstawie naukowych badań, lecz raczej „zachowanej pamięci” krakowskich Żydów; por. M. Bałaban: *Historia Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304–1868*, Kraków, t. I: 1931, s. 497–502, t. II: 1936, s. 500–506.

² Josef, syn Mordechaja Gerszona KaC (1510–1591), rektor krakowskiej jesziwy (1576–1591). Autor: **שארית יוסף**, Kraków 1590, tenże: **משפט חשן**, Kraków 1590, tenże: **באורי מרדכי**, Kraków 1590. Mógł być krakowskim rabinem po śmierci Icchaka ha-Kohen (zm. 2 września 1582 r.), a do czasu objęcia urzędu rabina przez Majera Ben Gedalję z Lublina (1582–1587); por. M. Bałaban: *Historia Żydów w Krakowie i na Kazimierzu*, t. I: s. 498.

³ **Chawer** (חבר) ‘towarzysz (nauki)’, uczony w Torze; określenie przeznaczone dla uczonego słynącego z przestrzegania przykazań.

⁴ Tytuł responsów Josefa Kaca: **שארית יוסף**, Kraków 1590.

⁵ Mosze Isserles (1525/30–1572), krakowski rabin i rektor jesziwy. Autor: **תורת העולה**, Praga 1569. Tenże: **חטאת תורה**, Kraków 1570.

⁶ Akronim: **רמ"א** = **רבי משה איסרלס**, ‘pan Mosze Isserles’.

⁷ Jeszaja Menachem Mendel, syn Icchaka (?–1599), wcześniej rabin w Szczepieszynie i Włodzimierzu. Krakowski rabin (1595–1599).

⁸ Litera ך (jud) ma wartość liczbową 10, choć stoi przy trzeciej wymienionej osobie.

⁹ Eliezer Aszkanazy (1513–1585), syn Elijahu. Mógł być krakowskim rabinem w latach 1582–1585. Autor: **לקח יוסף**, Cremona 1576; Eliezer Aszkanazy,

¹⁰ Tytuł dzieła Eliezera Aszkenazy: **מעשה יי**, Venedig 1583, Kraków 1584, wyd. 2.

חמ"ר על כל הרצנין שהיו צק"ק קראקא והרצילו תורה ללומדיה :

אל מלא רחמים שוכן במרומים המציא מנוחה
 נכונה תחת כנפי השכינה : במעלות
 קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים :
 את נשמת גאונינו מורינו ורבינו מופת דורינו :
 מאור עינינו ותפארתינו החסידים והצדיקים
 ראשי מתיבתא אלפי התורה ראויים היו
 להיות השכינה עליהם שורה : את נשמת
 הגאון הגדול מורינו הרב רבי יוסף בן הח"ר [שארית יוסף]
 מרדכי גרשון הכהן : ואת נשמת הגאון הגדול
 מורינו הרב רבי משה ביה"ר ישראל איסרל : [רמ"א]
 ואת נשמת הגאון הגדול מורינו הרב רבי
 ישעי' מנחם מענדל ביה"ר יצחק : ואת נשמת [י']
 הגאון הגדול מורינו הרב ר' אליעזר בן הח"ר [מעשה ד']
 אליהו : ואת נשמת הגאון הגדול מורינו הרב ר'

מאמר בוך
בית המדרש ר' מאיר
דיין ז"ל בק"ק קראקא
לשק הונדו

מאמר בוך
בית המדרש ר' מאיר
דיין ז"ל בק"ק קראקא